

UNIVERSITATEA LIBERĂ INTERNAȚIONALĂ DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris
CZU 340.1(043.2)

RUSNAC VERONICA

**TIPOLOGIA
SISTEMELOR JURIDICE
CONTEMPORANE**

Specialitatea 551.01 Teoria generală a dreptului

REZUMATUL
tezei de doctor în drept

Chișinău – 2023

Teza a fost elaborată în cadrul Catedrei Drept Public a Universității Libere Internaționale din Moldova.

Conducător științific:

POSTU Ion, doctor în drept, conferențiar universitar

Referenți oficiali:

1. Grecu Raisa, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, USPEE „C.Stere”
2. Negru Boris, doctor în drept, profesor universitar, USM.

Componența Consiliului științific specializat:

1. Smochină Andrei, doctor habilitat în științe juridice, profesor universitar, ULIM, Președinte.
2. Baltag Dumitru, doctor habilitat în drept, profesor universitar, ULIM, Secretar științific.
3. Aramă Elena, doctor habilitat în drept, profesor universitar, USM.
4. Avornic Gheorghe, doctor habilitat în drept, profesor universitar, USPEE „C. Stere”.
5. Negru Andrei, doctor habilitat în drept, profesor universitar, USM.

Susținerea va avea loc la data de 29 septembrie 2023, ora 10.00 în ședința Consiliului Științific Specializat D 551.01-23-44 din cadrul Universității Libere Internaționale din Moldova pe adresa: MD-2012, mun. Chișinău, str. Vlaicu Pârcălab 52, bir. 212.

Teza de doctor și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Universității Libere Internaționale din Moldova și pe pagina web a Universității Libere Internaționale din Moldova (<https://ulim.md/doctorat/sustinerea-tezelor-de-doctorat/>) și Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare (<http://www.cnaa.md/>).

Rezumatul a fost expediat la data de 25 august 2023.

Secretar științific al Consiliului științific specializat

BALTAG Dumitru, doctor habilitat în drept, profesor universitar

Conducător științific

POSTU Ion, doctor în drept, conferențiar universitar

Autor

RUSNAC Veronica

CUPRINS

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII	4
CONȚINUTUL TEZEI DE DOCTORAT	7
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	27
BIBLIOGRAFIE.....	33
LISTA LUCRĂRILOR ȘTIINȚIFICE PUBLICATE	36
ADNOTARE (în limba română, engleză și rusă)	37

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța temei abordate. Actualitatea temei investigate este dată de evoluția și modificarea intrinsecă a hărții juridice a lumii, generată de globalizarea juridică galopantă, împreună cu accelerarea tendințelor integraționiste (nu doar pe continentul european) și de convergență juridică implicită.

Realitatea juridică obiectivă presupune înnoirea paradigmatelor înrădăcinate într-o stare de fapt metamorfozată. Spre exemplu, disoluția URSS a condus în mod evident la reconsiderarea clasificărilor clasice, iar dispariția coloniilor statelor europene — la nașterea unor sisteme juridice naționale specifice, uneori chiar atipice, ce necesită a fi regândite din perspectiva pluralismului juridic.

Majoritatea taxonomiilor analizate au fost realizate de cercetători ai dreptului comparat, reflectând concepțiile epocii și realitatea social-politică, cu scopul oferirii unui instrument didactic, pentru „macro-comparare”, însă pluralitatea de manifestări ale sistemelor juridice contemporane indică spre mărginirea acestei abordări și importanța regândirii spre o tipologie mai incluzivă, orientată spre factori obiectivi. Astăzi taxonomiile clasice sunt tot mai des contestate, imputându-li-se eurocentrismul și imposibilitatea captării dinamicii dreptului actual, existând o continuă reaşezare a conținutului normativ ori a trăsăturilor stilistice ale sistemelor juridice naționale.

Nevoia de ordonare și clasificare este specifică pentru orice domeniu al științei, însă se manifestă într-un mod mai deosebit în cele sociale, unde, tradițional, există o multitudine de opinii neconcordante. Cu atât mai importantă ni se arată tipologia dreptului, care prezintă caracteristici sistemice evidente.

Astăzi există în jur de 200 de formațiuni statale, care, pe lângă specificul politic, cultural sau economic, prezintă și distincții din punct de vedere al reglementărilor juridice, astfel că este oportună fundamentarea metodologică și analiza posibilităților tipologiei în raport cu sistemele juridice naționale, ce ar permite evidențierea sistemelor asemănătoare și construirea unei taxonomii realiste.

Este evident că, dreptul aflându-se în mișcare, nu vom putea construi niciodată o tipologie exhaustivă și permanente în timp, or în cadrul globalizării juridice, schimbările și evoluțiile sistemelor juridice sunt atât de rapide, încât tipologizarea acestora trebuie privită întotdeauna în evoluție, or, caracteristicile ce permit alocarea unui sistem juridic într-o familie juridică sau tip de drept pot întâmpina modificări, iar transplanturile juridice estompează și diluează frontierele dintre sisteme și familii juridice.

Cu regret, fenomenul tipologiei sistemelor juridice nu a constituit obiectul unor studii doctrinare complexe în Republica Moldova, fapt ce constituie un motiv în plus pentru interogările noastre științifice susținute în cadrul prezentei cercetări.

Scopul și obiectivele tezei. Teza de doctorat are ca scop cercetarea complexă a tipologiei sistemelor juridice contemporane din perspectiva teoriei generale a dreptului, pentru identificarea curențelor doctrinare și problemelor ce țin de fundamentarea teoretică a acestora, conceptualizarea fenomenului în general și în particular, prin intermediul elucidării criteriilor și tendințelor actuale de clasificare.

Pentru realizarea scopului, ne-am propus următoarele **obiective**:

1. cercetarea doctrinei juridice pentru identificarea opiniilor, teoriilor și conceptelor existente referitoare la tipologie și a abordărilor anterioare privind clasificarea sistemelor juridice;
2. dezvăluirea sistematicității dreptului, prin definirea și conturarea conceptului de „sistem juridic” din perspectiva tipologiei juridice, cu evidențierea clară a conținutului, trăsăturilor și structurii sale;
3. identificarea esenței, sensului și criteriilor conceptelor utilizate în tipologia dreptului (familie juridică, tradiție juridică, ordine juridică) și delimitarea acestora de câmpul conceptului de sistem juridic;
4. fundamentarea metodologică și exegeza conceptelor de clasificare și tipologie, urmată de definirea tipologiei sistemelor juridice (ca proces și ca rezultat);
5. identificarea locului și rolului clasificărilor juridice incipiente și contemporane în cadrul teoriei generale a dreptului și a dreptului comparat;
6. dezvăluirea sistemelor juridice atipice și fundamentarea conceptului de „sistem juridic mixt”, împreună cu exemplificarea prin unele tipuri ideale de drept, apropiate de viziunea clasică a familiilor juridice.

Ipoteza de cercetare abordată în cadrul prezentului studiu se bazează pe presupunerea că odată cu dezvoltarea sistemelor juridice naționale, afectate de globalizare, urmează a fi demantelate confuziile existente între termenii de sistem juridic și sistem de drept, fiind necesară conturarea unor noi taxonomii juridice, odată cu evidențierea abordărilor distincte în clasificare și tipologie, ce vor permite punerea în lumină a unor sisteme juridice mixte..

Sprijinul metodologic al cercetării se axează, în mod evident și principal, pe *metoda tipologică*, a cărei esență a fost dezvoltată inclusiv în paginile acestei teze, reliefându-se și diferența acesteia față de *metoda clasificatoare*. Aplicarea acestei metode a permis identificarea unor tipologii specifice a sistemelor juridice, precum și reliefaarea unor componente noi ale tipologiei juridice. O altă metodă folosită pe larg în discursul nostru epistemic pentru trasarea concluziilor o reprezintă *metoda comparativă*, aplicată pentru studiul diferitor abordări doctrinare adiacente, precum și *metoda istorică*, folosită pentru reliefaarea conceptelor incipiente de clasificare a dreptului. Indubitabil, *metoda logică*, folosită pentru analiza și sinteza diferitor concepte referitoare la sisteme juridice

și concepte adiacente, precum și *metoda prospectivă*, utilizată în identificarea multitudinii de sisteme juridice actuale, au contribuit la satisfacerea științifică a rezultatelor cercetării noastre.

Problema științifică soluționată constă în fundamentarea cadrului conceptual al tipologiei sistemelor juridice contemporane, având ca efect inovarea criteriilor metodologice de tipologizare, împreună cu demonstrarea existenței sistemelor juridice atipice și expunerea unor definiții și viziuni originale, asigurând abordarea comprehensivă a tipologiei dreptului în contextul globalizării juridice.

Noutatea și originalitatea științifică a rezultatelor obținute este determinată de esența cercetării, care reprezintă un studiu ce abordează comprehensiv sistemul juridic și necesitatea tipologiei sistemelor juridice naționale, depășind diviziunea clasică în familii juridice și este susținută de formularea unor definiții proprii, menite să fortifice și să completeze aspecte contestabile din domeniul teoriei dreptului, precum și de propunerea unor unități taxonomice distincte, configurate în sisteme juridice mixte.

Rezultatele obținute care contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante (problema științifică soluționată) constau în fundamentarea cadrului conceptual al tipologiei sistemelor juridice contemporane, având ca efect evidențierea criteriilor metodologice de tipologizare, împreună cu demonstrarea existenței sistemelor juridice atipice și expunerea unor definiții și viziuni originale, în vederea abordării comprehensive a tipologiei dreptului în contextul globalizării juridice.

Astfel, în lucrarea de față am efectuat un studiu complex al interdependenței tipologiei de elementele sistemului juridic, în urma căruia putem desprinde următoarele **rezultate** teoretico-practice, ce contribuie la soluționarea problemei științifice enunțate.

Din punct de vedere **teoretic**, putem reține:

1. formularea unor definiții proprii pentru conceptul de „sistem juridic”, privit mai larg decât sistemul dreptului, conceptul „sistemului juridic mixt”, ce permite alocarea unor sisteme către categorii taxonomice distincte și a conceptului „tipologiei sistemelor juridice”, ce se deosebește de tipologia juridică obișnuită;
2. evidențierea teoretică a elementelor componente a sistemului juridic, pentru o viitoare tipologie;
3. propunerea exemplificativă a unor tipuri ideale de drept, ce permit alocarea tuturor sistemelor juridice contemporane, inclusiv identificarea unor sisteme mixte;

Valoarea aplicativă a tezei poate fi privită sub două aspecte esențiale:

- în plan teoretico-științific, grație actualității temei investigate, trezește interesul teoreticienilor dreptului, în calitate de sursă științifică ce abor-

dează într-un mod inovativ și pătrunzător tipologia dreptului și propune dezvoltarea în noi taxonomii juridice;

- în plan juridico-didactic, grație utilizării unui vast areal bibliografic, poate fi materializată ca sursă didactică utilizată de cadrele didactice în procesul de predare în cadrul cursului de teorie generală a dreptului pentru studiul sistemelor juridice contemporane, precum și pentru cartografierea corectă a realității juridice.

Aprobarea rezultatelor cercetării. Teza de doctorat a fost elaborată în cadrul Universității Libere Internaționale din Moldova (Facultatea Drept), fiind examinată atât în ședința catedrei, cât și în ședința Seminarului Științific de Profil interuniversitar la specialitatea 551.01- Teoria generală a dreptului.

Rezultatele intermediare, ideile inițiale, împreună cu concluziile și recomandările studiului au fost valorificate și aprobate în cadrul intervențiilor la conferințe științifice naționale și internaționale, precum și prin publicarea articolelor științifice în reviste specializate.

CONȚINUTUL TEZEI DE DOCTORAT

Structura tezei este determinată de cerințele regulamentare ale ANACEC, precum și de scopul și obiectivele cercetării. Lucrarea include următoarele compartimente structurale: adnotare (în limba română, engleză și rusă), lista abrevierilor, cuprins, introducere, patru capitole sistematizate în paragrafe, concluzii generale și recomandări, lista bibliografică, declarația privind asumarea răspunderii, CV-ul autorului. În ansamblu lucrarea cuprinde 151 pagini de text de bază, în lista bibliografică fiind incluse 304 titluri.

Introducerea cuprinde fundamentarea generală a temei de cercetare aleasă; scopul și obiectivele tezei; metodologia de cercetare aplicată; importanța teoretică și practică; rezultatele atinse și aprobarea rezultatelor cercetării.

Nevoia de ordonare și clasificare este specifică pentru orice domeniu al științei, însă se manifestă într-un mod mai deosebit în cele sociale, unde, tradițional, există o multitudine de opinii neconcordante. Cu atât mai importantă ni se arată tipologia dreptului, care prezintă caracteristici sistemice evidente. Clasificarea, adică ordonarea elementelor primare este specifică pentru orice știință, inclusiv pentru științele juridice, în care există un interes sporit pentru raționalizarea a tot ce este posibil. La fel ca și alte ramuri ale științei, și în cea juridică este adesea folosită cercetarea tipologică pentru a studia unele sau altele elemente/obiecte. Această metodă este denumită „tipologică”, „tipologico-clasificatoare” sau „clasificatoare”, în funcție de preferințele autorilor, neexistând un consens terminologic în această privință, noțiunile de „clasificare” și „tipologie” fiind adesea privite ca sinonime sau ca termeni interșanjabili.

Taxonomiile juridice sunt considerate mai degrabă tipuri ideale decât reprezentări precise ale realității, iar mulți savanți-comparatiști apără importanța clasificărilor și le consideră a fi o parte esențială și instrumentală a dreptului comparat ca o disciplină. Dar examinând cele mai cunoscute clasificări care circulă astăzi în cadrul lumii academice, putem observa că acestea rămân aproape neschimbate în ultimii cincizeci de ani. Accentul lor principal sunt sistemele juridice care operează în anumite zone ale lumii și ignoră complet sau acordă puțină atenție altor realități. De asemenea, fenomene importante precum pluralismul juridic sunt total ignorate.

Primul capitol, „**Repere doctrinar-metodologice privind tipologizarea ca formă de cercetare științifică și rezultat**” conține nu doar analiza abordărilor doctrinare specifice obiectului de studiu (cu incursiuni în doctrina autohtonă, românească, occidentală și rusă), ci și un paragraf destinat incursiunii în abordările pre-contemporane a conceptelor de clasificare și tipologizare.

În paragraful 1.1. al tezei, „*Analiza abordărilor doctrinare aferente tipologiei dreptului*” am efectuat o trecere în revistă a principalelor opinii doctrinare referitoare la cele mai esențiale concepte ale tipologiei dreptului și altele adiacente cercetării noastre.

Problematica tipologiei sistemelor juridice a fost abordată cu predilecție în studiile de drept comparat, or compararea diferitor sisteme juridice este una dintre sarcinile directe ale acestei discipline (cu toată reticența doctrinarilor față de existența sau absența acestei ramuri a științei juridice). Inutil de spus, Rene David, Konrad Zweigert, precum și ceilalți autori de taxonomie clasicizate deja au fost profesori sau cercetători de drept comparat.

În cadrul prezentei cercetări doctorale ne-am referit la *Tratatul de drept comparat* al celebrului comparativist de origine română Leontin-Jean Constantinesco¹ pentru abordări istorice, la cursul recent al dr. Andra Iftimiei² pentru o perspectivă actuală, precum și la lucrarea lui Manuel Guțan,³ dedicată analizei locului și rolului dreptului comparat în cadrul științelor juridice, fără a efectua vreo cartografiere a sistemelor juridice sau a efectua vreun exercițiu de taxonomie, ci mai degrabă o inițiere în dreptul comparat. Pentru o perspectivă completă am folosit și studiul „Sisteme judiciare contemporane”⁴ al autorului Ioan Leș, care înșă prezintă unele sisteme judiciare europene și mondiale sub aspectul organizării instituționale.

1 CONSTANTINESCO, Leontin-Jean. *Tratat de drept comparat*. Vol.1. București, All, 1997. 275 p. ISBN 973-571-152-4

2 IFTIMIEI, Andra. *Drept comparat și sisteme juridice contemporane*. Ed. a 2-a. București, Universul Juridic, 2020. 323 p. ISBN 978-606-39-0726-5

3 GUȚAN, Manuel. *Sisteme de drept comparate. Introducere în teoria generală a dreptului comparat*. București: Hamangiu, 2014. 392 p. ISBN 978-606-27-0078-2

4 LEȘ, I. *Sisteme judiciare comparate*. București: All Beck, 2002. 576 p. ISBN 973-655-164-4

În această listă, a comparatiștilor români, trebuie inclusă, fără îndoială, și lucrarea „*Panorama marilor sisteme contemporane de drept*” a lui Victor Dan Zlătescu,⁵ ce reprezintă ultima ediție publicată. Această lucrare, care reia într-o mare măsură conținutul altor lucrări similare mai vechi ale aceluiași autor, a fost multă vreme unica lucrare considerabilă de o asemenea tematică în doctrina românească. Unele opinii ale autorului sunt impregnate de spiritul ideologic în care acesta s-a format și au fost ulterior combătute (nu ne referim aici doar la evidenta considerație a sistemului socialist, ci și la opinia privind anacronismul unor sisteme religioase sau tradiționale, care au resuscitat odată cu abordarea pluralismului juridic).

Cu regret, nu am identificat surse autohtone dedicate exclusiv dreptului comparat, existând doar anumite lucrări din domeniul dreptului constituțional comparat și dreptului penal comparat, precum și tratări comparativiste a unor instituții juridice.

Vorbind despre dreptul comparat în doctrina rusă, trebuie să menționăm cartea savantului Yu. Tihomirov,⁶ membru corespondent al Academiei internaționale de drept comparat. Deși această lucrare se vrea a fi una dintre primele încercări de sistematizare a cunoștințelor în domeniul teoriei dreptului comparat și al dezvoltării sale ulterioare, utile pentru cercetarea noastră s-au dovedit a fi definițiile sistemului juridic și, în mod particular, opiniile autorului referitoare la elementele sistemului juridic. Din aceeași pleiadă de cercetători ruși consacrați face parte și A. Saidov,⁷ care a dedicat câteva lucrări dreptului comparat, folosind în denumire expresia „Сравнительное правоведение”. Aceste lucrări abordează dreptul comparat ca metodă, știință și disciplină academică, examinează istoria dezvoltării și subiectul dreptului comparat, descrie geografia juridică modernă a lumii, oferă o descriere a principalelor familii juridice. Un alt teoretician rus renumit, care s-a aplecat și asupra problematicei comparativiste a sistemelor juridice comparate este prof. Mihail Marcenko,⁸ care abordează atât chestiuni strict teoretice referitoare la clasificare, cât și practice, privind rezultatul clasificării, afirmând că o tipologie corectă scutește legiuitorii și cercetătorii implicați în problemele unificării de necesitatea analizei și identificării preliminare a sistemelor de drept care sunt mai mult sau mai puțin „predispușe”

5 ZLĂTESCU, V. D. *Panorama marilor sisteme contemporane de drept*. București: Continent XXI, 1994. 247 p. ISBN 973-95459-6-3

6 ТИХОМИРОВ, Ю. А. *Курс сравнительного правоведения*. Москва, 1996. 427 с. ISBN 5-89123-042-9

7 САИДОВ, А. Х. *Сравнительное правоведение (основные правовые системы современности)*. Москва: Юристъ, 2003. 448 с. ISBN 5-7975-0334-4; САИДОВ, А.Х. *Сравнительное правоведение и юридическая география мира*. Москва, 1993. 148 с. ISBN 5-201-01271-X

8 МАРЧЕНКО, М. Н. *Сравнительное правоведение*. Москва, 2015. 784 с. ISBN 978-539216442; МАРЧЕНКО, М. Н. *Правовые системы современного мира. Учебное пособие*. Москва: Зерцало-М, 2001. 400 с. ISBN 5-97373-007-9

la convergența reciprocă între ele, spre unificarea profundă sau numai către armonizarea externă a laturilor sau aspectelor lor individuale.

În afară de lucrările fundamentale teoretice, care tratează în mod obișnuit acest subiect, merită a fi menționate următoarele contribuții ale unor autori consacrați ce invită la reflecții și reconsiderări: „*Evoluții și tendințe privind sistemul, sistematizarea și izvoarele dreptului român contemporan*” de prof. Ioan-Iosif Santai,⁹ „*Sistemul dreptului*», un concept perimat?” de prof. Nicolae Popa¹⁰, „*Funcționalitatea sistemului juridic și încercări de valorificare ale comunicării*” de Elena Aramă și Valentina Coptileț,¹¹ dar și câteva intervenții ale tinerilor cercetători: „*Componentele sistemului de drept*” de Corina-Cristina Buzdugan¹² și „*Aspecte teoretice privind trăsăturile definitorii ale sistemului dreptului*” de Parascovia Poalelungi¹³.

O serie de articole dedicate cercetării esenței sociale a ordinii juridice, elaborate de doctoranda Mariana Robea¹⁴, sub conducerea prof. D. Baltag, ne-au ajutat să identificăm diferența dintre aceasta și sistemul juridic. Autoarea menționează două trăsături fundamentale pe care le implică în sine conceptul de ordine juridică: sistematicitatea și normativitatea, afirmând că fără ele nu există ordine juridică, dar și invers este dificil de a vorbi despre sistematicitatea unor reguli cu caracter normativ excluzând ideea de ordine juridică. În opinia autorilor D. Baltag și M. Robea ordinea juridică apare să fie un concept mai îngust ca cel de sistem juridic, care o integrează de fapt pe prima, astfel că sistemul juridic include pe lângă ordinea juridică propriu-zisă, și totalitatea activităților juridice menite să asigure coerență și funcționalitate ordinii juridice.

În acest context merită menționat și articolul „*Reflecții privind sistemul și ordinea juridică*”¹⁵ a prof. Elena Aramă, care ne-a indicat direcția de cercetare,

9 SANTAI, I.-I. „Evoluții și tendințe privind sistemul, sistematizarea și izvoarele dreptului român contemporan”. In: *Universul Juridic Premium*. 2017, nr. 10.

10 POPA, N. „„Sistemul dreptului», un concept perimat?”. In: *Revista de Drept Public*. 2015, nr.1, pp.17-21.ISSN 1224-4872

11 ARAMĂ, E.; COPTILEȚ, V. „Funcționalitatea sistemului juridic și încercări de valorificare ale comunicării”. In: *The 37 Annual Congress of the American Romanian Academy of Arts and Sciences*. 2013

12 BUZDUGAN, C.-C. „Componentele sistemului de drept”. In: *Fiat Iustitia*. 2008, nr. 2, pp. 98-106. ISSN 1224-4015

13 POALELUNGI, P. „Aspecte teoretice privind trăsăturile definitorii ale sistemului dreptului”. In: *Integrare prin cercetare și inovare. Științe juridice. Științe economice*. Chișinău, 2013, pp. 195-197

14 ROBEA, M. „Unele referințe teoretice și normative privind ordinea juridică”. In: *Studii Juridice Universitare*. 2016, nr. 3-4, pp. 154-161. ISSN 1857-4122; BALTAG, D și ROBEA, M. „Relevanța teoretică și socială a fenomenului de ordine juridică”. In: *Legea și Viața*. 2018, nr. 2. ISSN 2587-4365, p. 17; ROBEA, M. *Ordinea juridică — dimensiune socială a dreptului*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2018. 188 p.

15 ARAMĂ, E. „Reflecții privind sistemul și ordinea juridică”. In: *Revista Națională de Drept*. 2009, nr. 10-12, pp. 3-4. ISSN 1811-0770

precum și contribuția dr. Arina Antoci „*Ordinea juridică în raport cu normele juridice*”¹⁶, care analizează diferențele și similitudinile dintre ordinea juridică, de drept și cea normativă.

O altă lucrare de referință din spațiul românesc este articolul „Conceptul de ordine juridică”, de Emil Gheorghe Moroianu,¹⁷ care a devenit deja un element comun în majoritatea cercetărilor ce au tangență cu acest domeniu, mai ales expresia sa că „raportul dintre ordinea de drept și ordinea juridică nu este de o biunivocitate perfectă, ci presupune o anume poziție de determinare din partea ordinii juridice”.

Sistemele juridice și tipologia acestora sunt tratate în cadrul teoriei generale a dreptului, însă în lucrările autohtone lipsesc abordările contemporane, de după Rene David, noile taxonomii propuse și dezbătute în ultimele decenii în literatura occidentală sunt accesibile doar grație lucrărilor din România sau Rusia.

Totodată, există studii teoretice suficiente referitoare la sistemul juridic sau sistemul dreptului, chiar dacă acestea sunt tratate neunivoc în sursele doctrine naționale, existând în această privință o posibilă confuzie terminologică (asupra acestuia aspect vom reveni pe larg în cadrul capitolului dedicat sistemului juridic ca element al tipologiei).

Conceptul sistemelor juridice mixte sau hibride, căruia i-am dedicat un paragraf distinct în cadrul prezentei cercetări doctorale, nu se regăsește nicidecum în publicațiile de limbă română și este astfel, absent din dezbaterile științifice naționale.

În cadrul paragrafului 1.2. al tezei, intitulat „*Aspecte introductive și abordări pre-contemporane privind clasificarea sistemelor juridice*” am constatat că . Interesul pentru clasificare sau tipologizare juridică este atestat constant, odată cu cele mai vechi formațiuni juridico-statale civilizate stabile, însă capătă o nouă turnură la intersecția sec. XIX—XX. Atenția pentru cercetarea comparată a dreptului se răsfrânge în mod cert și asupra comparării legislațiilor și ulterior asupra încercărilor de identificare a criteriilor pentru gruparea comună a diverselor sisteme juridice naționale. Inițial, majoritatea autorilor au optat pentru criterii istorice de evoluție a sistemelor juridice și au propus diverse clasificări ale sistemelor juridice cunoscute, cu accentul principal pe sistemele „occidentale”, fie englez, fie francez, în funcție de originea autorilor. Totuși, datorită numărului limitat de sisteme juridice și a interacțiunilor scăzute dintre exponenții acestora, interesul pentru tipologia juridică a sistemelor naționale reprezenta la acea etapă un interes strict științific, fără implicații practice cuan-

16 ANTOCI, A. „Ordinea juridică în raport cu normele juridice”. In: *Statul, securitatea și drepturile omului în condițiile societății informaționale*. 2019. 13-14 decembrie 2018, Chișinău. Chișinău: Tipografia «Artpoligraf», 2019, pp. 94-104. ISBN 978-9975-108-88-1

17 MOROIANU, E. Gh. „Conceptul de ordine juridică”. In: *Studii de Drept Românesc*. 2008, Vol. 20, nr. 1-2, pp. 33-42. ISSN 1220-5427

tificabile. Abia mai târziu, după cum vom vedea, după al doilea război mondial, odată cu procesul de decolonizare, apariție a noilor state cu jurisdicții distincte, se dezvoltă o nouă tendință de tipologie juridică, cu exponenți renumiți, precum Rene David sau Zweigert-Kötz, care, după cum putem constata, au avut o sursă largă de inspirație în baza lucrărilor cercetătorilor enumerați în acest articol. În aceeași ordine de idei, putem observa în aceste prime încercări de clasificare o predilecție pentru criteriile genetice (culturale, etnice, rasiale), prin ce se deosebesc de clasificările contemporane ale dreptului, care iau în considerație factori cu mult mai complecși.

Deși s-a afirmat că tipologiile juridice sunt perimate, din cauza fenomenului de globalizare, care a afectat inevitabil și dreptul prin multiplicarea exponențială a transplanturilor juridice și a tendințelor de uniformizare la nivel mondial sau la regional, nici practicienii, nici teoreticienii dreptului nu au renunțat și nici nu o vor face prea curând la a compara și clasifica — după un criteriu sau altul — acele tipare colective, cu încărcătură normativ-juridică, ale societății.¹⁸

Tipologia ordinilor juridice și selectarea criteriilor de clasificare constituie o veche preocupare a dreptului comparat, evoluția acestora reflectând în mod consecvent concepțiile fiecărei epoci și realitățile sale politico-sociale.¹⁹

În **Grecia antică**, compararea diferitelor sisteme juridice a fost o sursă de inspirație atât pentru legiuitori, cât și pentru filozofi. Astfel, primele studii juridice comparative legate de interesul pentru formele structurii polis-juridice au fost realizate de Platon, Aristotel și Teofrast.

În **Roma antică**, interesul juriștilor pentru dreptul străin a fost mai practic, în special odată cu crearea în 242 î.Hr. a instituției *praetor peregrinus*. Acest pretor supraveghea jurisdicția asupra disputelor care implicau ne-romani. Aici, amestecul dintre un *ius civile* roman mai puțin formalist, un drept grecesc și alte norme juridice străine a condus la un *ius gentium* internaționalizat.

Ideea grupării sistemelor juridice în „familii juridice” datează din secolul al XVIII-lea și a câștigat o largă acceptare la începutul secolului XX.²⁰ Conceptul de unitate a sistemelor juridice unite prin tradiții familiale presupunea că în afara acestor tradiții, niciun sistem juridic nu poate exista în mod independent. Și chiar și formarea unui nou grup de sisteme juridice sugerează că acest proces are loc inițial în cadrul unei anumite familii de drept. Oamenii de știință au

18 POPA, Monica-Florentina. „Aspecte practice ale interpretării și aplicării legii în contextul interacțiunii unor culturi juridice diferite în spațiul european”. In: *Curierul Judiciar*. 2016, nr. 5, pp. 274. ISSN 1582-7526

19 POPA, Monica-Florentina. „Tipologiile juridice între pragmatism și ciocnirea civilizațiilor”. In: *Revista de Drept Public*. 2016, nr. 1, pp. 58-67. ISSN 1224-4872

20 LUKIANOV, Dmytro. „Legal families approach: consistent patterns and trends”. In: *Evropský politický a právní diskurz*. 2015, Vol, 2 (1), ISSN 2336-5439, p. 171

atribuit trăsăturilor „familiale” tot felul de factori și temeieri de clasificare a sistemelor juridice.²¹

O clasificare de pionierat a fost propusă de savantul francez **Ernest Glasson** în 1880. În cartea sa „Căsătoria civilă și divorțul”, un studiu despre legislația comparată, Glasson a dedicat o întreagă secțiune unui studiu al izvoarelor dreptului privat din Europa. Clasificarea lui Glasson a fost dezvoltată ulterior de un jurist sud-american — **Clóvis Beviláqua**, profesor de drept civil și comparat în Recife, Brazilia. La Congresul de drept comparat din Paris din 1900, **Gabriel Tarde**, profesor de Filosofie Modernă la Colegiul din Franța, a subliniat importanța clasificărilor juridice ale familiei ca unul dintre obiectivele principale ale dreptului comparat. În timp ce Tarde însuși nu a propus un criteriu clar definit pentru clasificarea sistemelor juridice, **Adhémar Esmein**, profesor de drept la Universitatea din Paris, a propus să unească legislațiile diferitelor țări pe baza caracteristicilor „formației lor istorice”²², iar în 1913 comparatistul francez **Georges Sauser-Hall** a publicat lucrarea „Fonction et méthode du droit comparé”, în care a criticat taxonomiile existente și a propus o nouă clasificare etnologică a familiilor juridice bazată pe rasă. În 1923, **Henry Levy-Ullmann**, un alt jurist francez, a susținut formularea clasificărilor familiale juridice ca o trăsătură centrală a metodei comparative. Aceasta a fost prima articulară clară de către un comparatist de top a dihotomiei fundamentale *dreptul civil—dreptul comun* care a predominat în dreptul comparat în anii următori. Una dintre primele încercări de a oferi o panoramă generală a sistemelor juridice a fost făcută de **John Henry Wigmore** în lucrarea sa “Panorama of the World’s Legal Systems”, publicată în 3 volume în 1928.

În Capitolul 2. „**Sistemul juridic — element esențial al tipologiei dreptului**” ne-am propus studiul polivalenței termenului de „sistem” în drept, cu evidențierea caracterului sistemic al dreptului, analiza trăsăturilor și elementelor sistemului juridic, delimitarea conceptelor adiacente sistem juridic/sistem de drept, precum și prin conturarea obiectului cercetării printre alte concepte folosite în tipologia juridică, cum ar fi familia juridică sau tradiția juridică.

În cadrul paragrafului 2.1. „**Polivalența termenului de „sistem” în drept**” am reliefat că deși conceptul de „sistem juridic” este folosit de jurisprudență încă din secolul al XIX-lea. în primul rând ca sinonim pentru lege sau legislație,²³ la sfârșitul secolului al XX-lea, conceptul de sistem juridic a fost din ce în

21 ЕГОРОВ, А. В. „Компаративные свойства национальной правовой системы”. In: *Вестник Полоцкого государственного университета. Серия D. Экономические и юридические науки*. 2014, nr. 14. ISSN 2070-1632, p. 19

22 ЕГОРОВ, А. В. „Правовая семья как объект сравнительного правоведения”. In: *Известия высших учебных заведений. Правоведение*. 2005, nr. 2. ISSN 0131-8039, p. 155

23 ОКСАМЫТНЫЙ В.В.; МУКИЕНКО И.Н. *Правовые системы современных государственно-организованных обществ*. Монография. Москва, 2008. 164 с. ISBN 978-5-9694-0196-9, p. 7

ce mai folosit pentru a explica procese juridice complexe, iar definiția restrânsă a unui sistem juridic, identificarea lui directă cu legea sau structura sa internă dispar treptat (deși nu complet) din publicațiile moderne.²⁴

După clarificarea în privința diferențelor dintre noțiunile de „sistem juridic” și „sistem de drept”, urmează să decidem care dintre aceste concepte va sta la baza tipologiei dreptului. Trebuie să menționăm că în literatura juridică autohtonă, atunci când se abordează tipizarea/clasificarea/tipologia dreptului, predomină categoria „sistem de drept”. Uneori, în cadrul clasificărilor, termenul de „sistem de drept” este folosit alăturat celui de „sistem juridic”, fapt care reprezintă, în viziunea noastră o omisiune generată de semantica lingvistică. În majoritatea cazurilor, în studiile autohtone se pune la bază lucrarea reputatului Rene David, care este intitulată în original „*Les Grands systèmes de droit contemporains*”, ceea ce duce, de cele mai dese ori, la o traducere mot-a-mot, „Mari sisteme de drept contemporan” (deși, de exemplu în limba spaniolă aceasta a fost tradusă sub titlul de „*Los grandes sistemas jurídicos contemporaneos*”). Această lucrare, definitorie, generează, după părerea noastră această confuzie terminologică în limba română. (Apropo, în doctrina italiană este pe larg cunoscută lucrarea prof. Mario Giuseppe Losano cu un titlu consonant, dar diferit — „*I grandi sistemi giuridici*”). Suntem convinși că atunci când se dorește tipologizarea dreptului contemporan, urmează a fi luat drept obiect al tipologizării anume sistemul juridic, și nu sistemul de drept, care reprezintă, după cum am văzut mai sus, doar unul dintre elementele sistemului juridic, și anume structura internă a dreptului. Astăzi, în dreptul comparat este folosit termenul de sistem juridic și echivalentele acestuia („legal system”, „sistemi giuridici”, „правовая система”). În principiu, se atestă o trecere lină spre utilizarea termenului sistem juridic și în lucrările de limbă română. Așa de exemplu, una din lucrările recente de acest gen, apărute în limba română poartă titlul „Drept comparat și sisteme juridice contemporane”²⁵.

Asemănarea lexicală determină adesea identificarea unor concepte precum „sistem juridic” și „sistem de drept”. Cu toate acestea, compararea lor din punct de vedere al volumului duce la concluzia că sistemul de drept este un concept mai restrâns, deoarece este doar o parte a sistemului juridic împreună cu alte fenomene juridice de stat.

Trebuie să se distingă conceptele de „sistem juridic” și „sistem de drept”. Primul reprezintă fenomenele juridice de bază ale unei țări date luate în unitate: atât dreptul în sine, cât și ideologia juridică, practica judiciară. Conceptul de „sistem juridic” este esențial pentru caracterizarea dreptului unui stat, iar în

24 Ibidem, p. 10

25 IFTIMIEI, Andra. *Drept comparat și sisteme juridice contemporane*. Ed. a 2-a. București, Universul Juridic, 2020. ISBN 978-606-39-0726-5

raport cu o anumită țară, utilizarea conceptului de „sistem juridic național” este foarte importantă deoarece, alături de dreptul în sine, joacă un rol important și practica juridică sau ideologia juridică sau alt component al sistemului juridic, de care, la rândul său, depinde întregul sistem al fenomenelor juridice, întreaga viață juridică.

Optăm pentru folosirea în cadrul tipologiei dreptului a termenului de „sistem juridic” (echivalent cu „legal system”, „sistemi giuridici”, „правовая система”), or la etapa contemporană folosirea în tipologia sau compararea dreptului unui stat este insuficientă evidențierea „sistemului de drept”, or aceasta reprezintă doar structura internă, rezultatul unității ramurilor și instituțiilor dreptului sau, simplificând la maxim, dreptul pozitiv. Desigur, acum un secol sau două, odată cu formarea statelor naționale și creșterea interconexiunilor dintre ele, era destul de utilă compararea și implicit clasificarea anume a legislațiilor naționale, însă astăzi, diverse tipuri de drept se delimitează pe baza unor caracteristici anume a sistemelor juridice, care este o noțiune mai largă decât dreptul, dar, concomitent, mai îngustă decât realitatea sau viața juridică.

Acceptarea diferențelor intrinseci dintre aceste noțiuni, ne permite să **definim** sistemul juridic ca *un ansamblu holistic interdependent de mijloace normative și de practică judiciară, precum și de organe și instituții politico-juridice, bazate pe o tradiție juridică distinctă, care asigură reglementarea juridică a relațiilor sociale, inerente unei forme politico-statale, contribuind la formarea unei ordini de drept distincte.*

Paragraful 2.2., „**Delimitarea conceptului de „sistem juridic” de alte concepte utilizate în tipologia dreptului**” este dedicat, în mod cert, evidențierii acestor diferențe.

Un alt concept adiacent și deseori privit similar sistemului juridic este cel de „**ordine juridică**”, numit de unii autori și ordine legală. Aceasta constituie „o modalitate a ordinii sociale”²⁶.

Sintetizând diverse opinii D. Baltag și M. Robea conchid că „ordinea juridică constituie o dimensiune socială a dreptului, un sistem ordonat și coerent de norme și instituții juridice, parte componentă a sistemului social, precum și modul de reglementare a relațiilor dintre subsistemele sistemului social (politic, moral, religios, economic), care fiind conexe, interdependente tind să se adecveze între ele pentru a se organiza într-o unitate dinamică pe baza unor principii comune generale”²⁷.

26 NEGRU, Boris. „Legalitatea, ordinea legală, disciplina, democrația”. In: *Administrarea Publica*. 2021, nr. 1(109), ISSN 1813-8489, p. 63

27 BALTAG, Dumitru; ROBEA, Mariana. Relevanța teoretică și socială a fenomenului de ordine juridică. In: *Legea și Viața*. 2018, nr. 2(314), ISSN 2587-4365, p. 17

Rezumând, putem spune că sistemul juridic nu este un sinonim al ordinii juridice, deși ambele având valențe sociale profunde, sistemul juridic este, de fapt, un concept mult mai larg, care include în sine și ordinea juridică, dar și alte activități îndreptate spre funcționalitatea ordinii juridice, iar ordinea juridică poate fi considerată, cu anumită doză de simplificare, echipotentă cu sistemul de drept.

Sistemele juridice ale diferitelor state sunt într-o stare de interconectare și interdependență unele față de altele. Gradul de interacțiune a acestora se datorează numărului de trăsături comune și asemănări. Astfel de asemănări, de regulă, sunt rezultatul asemănării dezvoltării lor istorice specifice: structură, surse, instituții și industrii de conducere, cultură juridică, tradiții, religie etc. Prezența trăsăturilor și caracteristicilor comune diferitelor sisteme juridice le permite să fie combinate în grupuri separate — **familii juridice**.²⁸

Astfel, familia juridică este înțeleasă ca „un anumit ansamblu de sisteme juridice naționale unite printr-o formațiune istorică comună, structura izvoarelor, principiile reglementării juridice, aparatul conceptual și categorial al științei juridice”²⁹.

Totuși, fiecare sistem juridic poartă amprenta caracteristicilor la nivel de familie și intragrup și are o serie de caracteristici specifice proprii. Este imposibil să vorbim despre echivalența familiei sale legale, din care face de fapt parte. De asemenea, este imposibil de afirmat natura absolută a naturii național-statale a sistemului juridic, ale cărui limite se pot extinde cu mult dincolo de granițele unor state specifice. Și un stat separat poate folosi o gamă întregă de elemente ale diferitelor sisteme juridice.

Nici celebrul Rene David, care a popularizat acest termen, nu a dat definiții ale sistemului juridic și familiei juridice, dar de fapt a identificat familiile juridice romano-germanică (continentală), anglo-americană (el a numit-o sistem de drept comun) și familia juridică socialistă. Asupra acestei și altor tipologizări vom reveni pe larg în capitolul următor.

Caracteristicile generale ale familiei sunt repetate de sistemele juridice în cea mai generală formă. Din acest motiv, conceptele de „sistem juridic” și „familie juridică” sunt confundate.

Această delimitare este necesară deoarece nici nomenclatura lui David, nici criteriile sale nu erau foarte precise. Într-adevăr, ca și în titlul celei mai faimoase lucrări ale sale, el a folosit adesea „sistem” ca sinonim pentru „familie”. În mod confuz, „sistemul” a fost folosit și mai mult în legătură cu ordinele juridice spe-

28 НИЖНИК, Н. С. „Об особенностях изучения правовых систем современности в рамках учебной дисциплины „теория государства и права””. In: *Актуальные проблемы теории и истории государства и права : труды кафедры теории государства и права Санкт-Петербургского университета МВД России*. 2017. ISBN 9781119130536, p. 215-216

29 АБДУЛАЕВ, М.И. Теория государства и права: Учебник для высших учебных заведений. Москва: Финансовый контроль, 2004. 410 с. ISBN 5-902048-42-7, p. 348

cifice ale marilor jurisdicții occidentale, în special Anglia, Franța, Germania și Statele Unite.

Tradiția juridică, totodată, ca categorie funcțională care exprimă specificul existenței unui sistem juridic, poate fi cauza și explicația existenței defectelor de drept, a proprietăților sale negative, a fenomenelor și a tendințelor de dezvoltare juridică (de exemplu, nihilismul juridic).³⁰

Putem spune astfel, că termenul de tradiție juridică este folosit pentru a nuanța tipologizarea sistemelor juridice, în principal cele de sorginte civilistă și common-law, însă nu beneficiază deocamdată de o largă acceptare și dezvoltare teoretică.

Pe baza celor de mai sus, putem rezuma că dacă sistemul de drept, așa cum sa menționat mai sus, se referă la structura internă, o anumită ordine de organizare și amplasarea părților sale constitutive, atunci sistemul juridic desemnează întreaga structură juridică a țării, societății, constituită dintr-un ansamblu de mijloace juridice, instituții, autorități care funcționează în cadrul acesteia. Acestea nu sunt doar normele dreptului, ci și ideologia juridică, conștiința juridică, cultura juridică, practica juridică etc.

Sistemul juridic al fiecărui stat reflectă modelele de dezvoltare ale unei societăți date, caracteristicile sale istorice, naționale, culturale. În prezent, fiecare stat are propriul său sistem juridic, care are atât trăsături comune cu sistemele juridice ale altor țări, cât și diferențe față de acestea, adică caracteristici specifice. Fiecare țară din punct de vedere istoric, în funcție de tradițiile naționale, cultură, mentalitate și alți factori socio-economici și politici, și-a dezvoltat propriul sistem juridic. Fiecare sistem juridic național are trăsături și caracteristici, ceea ce ne permite să vorbim despre originalitatea lui.

Cu toate acestea, în ciuda particularităților și diferențelor lor, aceste sisteme juridice au și caracteristici comune care le permit să fie combinate în așa-numitele „familii juridice”³¹

Astfel, funcționarea sistemului de drept se manifestă prin interacțiunea și mișcarea treptată a elementelor sale de la unul la altul, începând cu crearea normelor juridice, exprimarea lor externă în acte normative, implementarea prin raporturi juridice și formarea ordinii juridice pe baza culturii juridice dezvoltate a subiecților individuali și a societății în ansamblu.³²

30 ВОБК, Д. А. „Правовая традиция как феномен правовой системы”. In: *PolitBook*. 2012, nr. 4, ISSN 2227-1538, p. 175.

31 ЦАГОВА, Изабелла Аминовна. „Проблемы соотношения и взаимосвязи понятий «Система права», «Правовая система», «Правовая семья»”. In: *Правоведъ*. 2012, nr. 4. ISSN 1817-7093, p. 127

32 СЕНИН, И. Н.; ГОЛЬТЯПИНА, И. Ю. „Правовые системы современности в контексте цивилизационного подхода к типологии государства и права”. In: *Юридический вестник Дагестанского государственного университета*. 2022, Vol. 41, nr. 1, ISSN 2224-0241, p. 26

Paragraful 2.3., „*Trăsăturile și structura sistemului juridic*” presupune reliefarea caracteristicilor și trăsăturilor inerente sistemelor juridice, supuse cercetării.

Am considerat necesar să evidențiem definiția, trăsăturile și elementele sistemului juridic, deoarece în majoritatea lucrărilor dedicate tipologiei sau clasificării sistemelor juridice se omite anume aspectul definitoriu, trecându-se imediat la descrierea diferitor clasificări, prezumându-se existența lor nemijlocită în realitatea juridică. În opinia noastră, o tipologizare corectă poate avea loc doar în cazul în care a fost conturat în mod cert obiectul tipologizării și ne-am edificat în privința conținutului (structurii) acestuia.

Diferiți factori influențează formarea și dezvoltarea unui anumit sistem juridic. În primul rând, aceasta este dezvoltarea socio-economică, sfera politică, precum și viața spirituală a societății, care include știința, religia și morala.

Se impune, de la bun început, precizarea că sistemul și structura nu sunt categorii identice, ci, esențialmente, diferite. Prin „**sistem**” înțelegem un ansamblu coerent și unitar de elemente reunite și aflate în relații de interdependență, în timp ce prin „**structura**” unui sistem desemnăm dispunerea internă a elementelor componente ale sistemului.³³

Alocarea structurii sistemului de drept nu poate avea loc în mod arbitrar, întrucât orice structură este obiectivă. În studierea structurii sistemului juridic, cercetătorul este forțat să se concentreze asupra structurii vieții juridice a societății. Prin urmare, putem concluziona că structura sistemului juridic este o anumită parte a structurii efective existente a sferei juridice a vieții publice.

Când vorbim despre structura unui obiect, evidențiem o listă a elementelor sale, din care constă, aranjarea lor, natura conexiunii. Mai sus, a fost fundamentată afirmația că „sistemul juridic” nu este o categorie care acoperă întreaga sferă a existenței dreptului. Volumul său cuprinde acele fenomene ale realității juridice care sunt destinate influenței juridice asupra relațiilor sociale, caracterizează procesul și rezultatul unei astfel de influențe. Evident, volumul conturat al realității juridice nu se limitează doar la dreptul pozitiv. Ce componente ar trebui incluse în conceptul de „sistem juridic” suplimentar?

Astfel, se poate afirma că în știința juridică categoria „sistem juridic” este supusă studiului și analizei din punctul de vedere al unei abordări systemic-structurale și caracteristic-structurale. Și în ciuda faptului că, în general, teoria dreptului se bazează încă ferm pe orientări metodologice pozitivistice, există o îndepărtare treptată de la înțelegerea tradițională a dreptului și a fenomenelor juridice.³⁴ În ceea ce privește subiectul în discuție, aceasta se manifestă prin

33 SANTAI, I.-I. „Evoluții și tendințe privind sistemul, sistematizarea și izvoarele dreptului român contemporan”. In: *Universul Juridic Premium*. 2017, nr. 10.

34 ГАЛЬПЕРИНА, П. Л. „Понятие правовой системы в контексте теории правового аутопойезиса”. In: *Известия высших учебных заведений. Правоведение*. 2005, nr. 6, ISBN 9780735404946, p. 166

inclusiunea în structura sistemului juridic a raporturilor juridice normative, a conștiinței juridice și uneori chiar a subiecților ca purtători de drepturi și obligații, ca participanți la comunicarea juridică.

Analizând diverse opinii, credem că un sistem juridic poate avea elemente principale și secundare. Un element este o unitate funcțională necesară a unui sistem. Elementele principale sunt cele indispensabile, fără de care nu ar putea exista un sistem juridic, iar cele secundare — sunt cele care conturează mai bine esența unui sistem juridic.

Astfel, drept elemente principale pot fi considerate: dreptul (sistemul de drept); practica judiciară; conștiința juridică; sistemul legislației și procesul legislativ; structura instituțiilor politico-juridice; iar în calitate de elemente facultative: drepturile subiective ale persoanelor; ordinea de drept; ideologia și tradiția juridică.

Capitolul 3 „**Abordări actuale privind tipologizarea sistemelor juridice moderne**” este dedicat nemijlocit analizei și evidențierii diverselor tipologii aplicabile sistemelor juridice. Inițial, pentru a fortifica abordarea noastră metodologică, am purces la definirea esenței tipologiei sistemelor juridice și conturarea diferențelor de esență, ulterior am reliefat sistemele actuale de diferențiere și am conturat conceptul de sisteme juridice mixte, oferind definiții și fundamentări necesare. În cadrul acestui capitol am efectuat și o trecere în revistă a sistemelor juridice ce prezintă trăsături mixte, aducând exemple de diverse amalgamuri juridice.

Astfel, în paragraful 3.1. „*Hermeneutica noțiunilor „clasificare”, „tipologizare” și „sistemizare” în drept*” am pus problema corelării și, eventual, diferențierii acestor concepte, a contextualizării utilizării unui anume termen, precum și analiza procedeelelor de clasificare, tipologizare sau sistematizare.

În literatura juridică s-a menționat³⁵ că diversitatea de opinii existentă în problema aplicabilității în fiecare caz specific a tipologiei sau clasificării introduce o anumită ambiguitate în problema sistematizării cunoștințelor teoretice și practice, fiind, prin urmare, necesară dezvoltarea unor concepte care să fie înțelese uniform în sens teoretic și metodologic.

Valoarea gnoseologică a acestor fenomene depinde în mare măsură de aplicarea lor corectă în știința juridică, prin utilizarea acestora pentru rezolvarea unor probleme corespunzătoare naturii lor. Distincția dintre aceste fenomene la nivel conceptual și stabilirea interacțiunii lor nu are doar o mare importanță științifică, ci și practică, întrucât deficiențele unui număr de încercări teoretice și

35 КОНОВАЛОВ, С.И.; МАРКОВА-МУРАШОВА, С. А. „Систематизация и типологизация как методологические процедуры правовых исследований”. În: *Известия Тульского государственного университета. Экономические и юридические науки*. 2012, Vol. 1. ISSN 2071-6184, p. 87

practice de rezolvare a problemelor juridice sunt adesea înrădăcinate în idei extrem de simplificate despre procedurile de tipologie, clasificare și sistematizare.

Analizând esența noțiunilor analizate și am concluzionat că atât clasificarea, cât și tipologia pot fi privite și ca proces, și ca rezultat. Considerăm că procesul cognitiv adiacent ambelor concepte urmează a fi privit drept o metodă a cunoașterii și analizat ca atare din perspectivă metodologică. Putem, de asemenea, concluziona că atât clasificarea, cât și tipologia reprezintă metode ale cercetării științifice, cu legități proprii, ce urmează a fi analizate prin prisma pertinentei pentru cercetarea fenomenelor juridice.

Ca și orice teorie, clasificarea este un sistem conceptual logic relativ complet și închis.³⁶ Acest sistem este conceput pentru a rezolva două *sarcini* principale: în primul rând, să reprezinte toate obiectele din acest domeniu într-o formă fiabilă și convenabilă pentru vizualizare și recunoaștere; în al doilea rând, să conțină cât mai multe informații esențiale despre acestea.³⁷

După cum am menționat în acest paragraf, clasificările pot fi create pe baza diferitor criterii (atribute). În funcție de ce trăsături stau la baza clasificării, există clasificări *naturale* (esențiale), *artificiale* și *auxiliare*.

O altă categorie de tipologizare a clasificării o reprezintă clasificarea *teoretică* și cea *empirică*.³⁸ În cazul clasificării teoretice avem nu doar clase reale, ci și clase posibile, pe când în cea empirică avem doar clase reale.

Prin urmare, principala *sarcină teoretică* a clasificării este de a distribui obiectele studiate în grupuri pe baza celei mai mari asemănări naturale a acestora și de a identifica ordinea lor naturală. Principalul avantaj practic al clasificării depinde de ușurința și fiabilitatea cu care vă permite să determinați dacă un obiect aparține unuia dintre grupurile sale de clasificare.

În același timp, clasificarea reprezintă nu doar o constatare a cunoștințelor deja dobândite, ci îndeplinește o funcție metodologică importantă: prin sistematizarea unui anumit domeniu, stabilește, în același timp, direcția generală pentru cercetarea ulterioară.³⁹

Tipologia se folosește pentru studiul comparativ al trăsăturilor esențiale, relațiilor, funcțiilor, nivelurilor de organizare a obiectelor, atât coexistente, cât și separate în timp.⁴⁰ Pe lângă asta, din punct de vedere metodologic, tipologia se bazează pe: dezvăluirea asemănărilor și diferențelor multor obiecte sociale; căutarea unor modalități sigure de identificare a acestora în sistemul de variabile;

36 СУББОТИН, А. Л. Классификация. Москва, 2001, ISBN 5-201-02046-1, p. 77

37 Ibidem, p. 9-10

38 ENESCU, Gh. *Dicționar de logică*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1985, p. 44

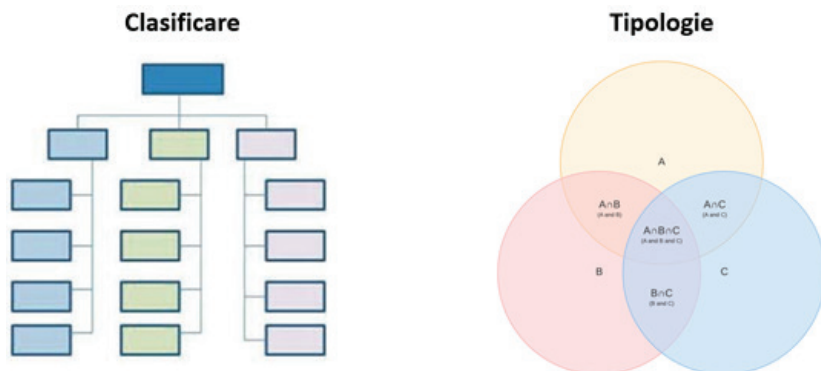
39 СУББОТИН, А. Л. Классификация. Москва, 2001. 94 с. ISBN 5-201-02046-1, p. 10

40 ФИЛАТОВ, В.П. „Обсуждаем тему «Типологический метод»”. In: *Epistemology & Philosophy of Science*. 2007, Vol. 11, nr. 1. ISSN 1811-833X, p. 159

gruparea lor folosind un model idealizat; rezultatul tipologizării fiind identificarea anumitor tipuri de fenomene sociale.⁴¹

Prof. Nicolae Popa enumeră⁴² în funcție de reflectarea descriptivă, *tipul euristic* (reflectă scopul); *tipul polar* (reflectă ordinea serială); *tipul clasificator* (reflectă funcția).

Schematic, putem reprezenta diferența dintre clasificare și tipologie astfel:



Putem conchide că clasificarea, ca proces și stadiu al cunoașterii științifice, precede tipologia, iar rezultatele clasificării primare pot servi drept bază pentru stabilirea unei baze tipologice de cercetare, a punctelor comune de contact între diferitele planuri de clasificare, și de aici a bazelor cercetării tipologice, care stau la baza creării un sistem de tipuri ideale.

Clasificarea și tipologia reprezintă în primul rând operații conceptuale, adică analiza conținutului conceptelor, întrucât în conținut se reflectă proprietățile obiectelor studiate. Aceste operații sunt unite de un singur scop — ordonarea unui set dat de obiecte. Cedând clasificării în termeni de rigoare, tipologia o depășește clar în universalitate.

Diferența dintre aceste concepte nu constă în specificul proprietăților și caracteristicilor de operare, deoarece se bazează pe aceleași operații cognitive — identificarea și distincția acestor proprietăți, ci, diferențele sunt exprimate în strategia acestor identificări și distincții, direcția și scopurile analizei. Astfel, clasificarea este o operațiune de analiză separată și secvențială a caracteristicilor care formează clase, fiind neutră față de esența lucrurilor, față de un set de proprietăți atributive, a căror unitate organică caracterizează esența unui obiect.

41 МАРКОВА-МУРАШОВА, С. А. „Классификация, типология, систематизация правовых понятий как методологические предпосылки конкретизации законодательства”. In: Юридическая техника. 2007, Nr. 1. ISSN 2712-8520, p. 168

42 POPA, Nicolae. „Întrunește dreptul Uniunii Europene criteriile unei noi tipologii juridice?”. In: Revista de Drept Public. 2016, nr. 3. ISSN 1224-4872, p. 26.

Tipologia, pe de altă parte, este o operațiune de analiză holistică a trăsăturilor ca un întreg armonios care formează esența unui lucru. Rezultatul acestei operațiuni este dezvoltarea unui tip, adică a unui model, a unei paradigme.

Astfel, după cum am arătat în acest paragraf, clasificarea se concentrează asupra claselor, iar tipologia — asupra tipurilor. Considerăm incorectă formula „clasificarea după tipuri”, or în acest caz suntem în prezența tipologizării, nu clasificării.

O altă concluzie desprinsă din studiu se referă la faptul că în cadrul clasificărilor fiecare element poate fi atribuit unei singure clase, în funcție de criteriul ales pentru diferențiere, iar în cadrul tipologiei — același element poate fi parte a mai multor tipuri.

Vorbind despre sistematizarea sistemelor juridice contemporane, unele dintre acestea nu pot fi atribuite la nici o clasă, ceea ce contravine într-o mare măsură logicii clasificării, care (1) trebuie să se aplice întregului masiv de obiecte și (2) trebuie să fie exhaustivă. În schimb, din punct de vedere al tipologiei, pot exista sisteme juridice atipice, ce conțin elemente specifice a două sau mai multe tipuri.

Rezumând cele de mai sus, în opinia noastră, **tipologia sistemelor juridice**, poate fi **definită**, în calitate de proces, ca *determinarea unor tipuri de drept pe baza unor caracteristici ideale și alocarea acestor tipuri unor sisteme juridice*, iar în calitate de rezultat — ca *reprezentarea ordonată de sisteme juridice alocate în baza unor tipuri de drept*. Pentru evitarea ambiguităților am putea folosi pentru tipologie în sens de proces termenul „tipologizare”, prin analogie cu clasificare, iar pentru sensul de rezultat — termenul „tipologie”, fără a considera însă greșită folosirea termenului de tipologie în ambele sensuri.

În paragraful 3.2. „**Analiza criteriilor actuale de diferențiere a sistemelor juridice**” ne-am referit la criteriul civilizațional, criteriul stilului și criteriul dreptului ca mijloc de organizare socială.

Diferite taxonomii iau poziții diferite cu privire la elementele esențiale sau tipice pentru un sistem juridic. De fapt, dezbateră este marcată de încercări de găsire a clasificării „corecte”. Dându-și seama de complexitatea dreptului și mai ales de varietatea elementelor, culturilor și influențelor sale juridice, totuși, câțiva savanți comparativi au susținut în mod convingător că este imposibil realizarea unui sistem de clasificare rațional solid și exhaustiv.⁴³

Clasificările sistemelor juridice în familii nu pot fi considerate stricte sau exhaustive. În plus, nu se poate discerne un singur răspuns la întrebarea care criteriu (sau criterii) ar trebui utilizat pentru gruparea sistemelor juridice în familii.

43 URSCHER, Lukas Heckendorn. „Multidimensional Hybrity: Nepali Law from a Comparative Perspective”. In: *Comparative Law and Hybrid Legal Traditions*. Zurich, 2010. ISBN 978-3-7255-6222-0, p. 56

Cu toate acestea, aceste puncte de plecare sunt mai puțin diferite decât par. Raționamentul istoric după „tipuri reale” nu înseamnă că tipologiile juridice sunt permanente. Este clar că „sistemele juridice niciodată nu *sunt*, ele întotdeauna *devin*”⁴⁴ sau, după cum se exprimă și Jaakko Husa, „o altă problemă evidentă a fost *natura statică* a clasificărilor”⁴⁵.

Astfel, clasificările trebuie să fie supuse modificărilor și evoluției, la fel ca clasificările sistemelor economice și politice. În ceea ce privește tipurile ideale, este evident că criteriile sunt alese astfel încât să reflecte diferențele dintre sistemele juridice actuale ale lumii. Mai mult decât atât, întrucât susținătorii acestui punct de vedere folosesc criteriile care sunt „permanente” sau „determinante”, nu doar „întâmplătoare sau fungibile”, și aici, contingențele istorice joacă un rol important. Unele exemple arată, de asemenea, că clasificările uneori amestecă elemente ideale și reale: de exemplu, ele pot începe cu categoria de tip ideal a sistemelor juridice religioase, dar apoi adaugă grupurile de tip real de drept musulman și dreptul hindus.⁴⁶

Abordarea civilizațională face posibilă prezentarea și compararea diversității sistemelor juridice de stat pe criterii multifactoriale. Desigur, această clasificare nu poate fi recunoscută ca universală sau unică, este mai degrabă subiectivă. Conform abordării civilizaționale, originalitatea fiecărei familii de sisteme juridice naționale este determinată în mare măsură de particularitățile modului de formare a dreptului.

Cel mai de văzător reprezentant al curentului civilizațional este doctrinarul francez Rene David, care a propus tipologizarea sistemelor naționale în funcție de apartenența acestora la un bazin de civilizație juridică, însă Diviziunea în „mari sisteme de drept” sau familii juridice propusă de dumnealui a suferit schimbări, pe parcursul edițiilor lucrării sale.

Konrad Zweigert și Hein Kötz au propus să clasifice sistemele juridice naționale pe baza stilului ca un concept care caracterizează integritatea și forma sistemului juridic, deoarece atât familiile, cât și sistemele juridice individuale au un anumit stil.

Trebuie să spunem însă că rezultatul aplicării criteriului stilistic de clasificare a sistemelor juridice, diferă puțin de tipologia altor autori care aderă la abordarea civilizațională.

44 MATTEI, Ugo. „Three Patterns of Law: Taxonomy and Change in the World's Legal Systems”. In: *The American Journal of Comparative Law*. 1997, nr. 45. ISSN: 0002-919X, p. 14

45 HUSA, Jaakko. „Classification of Legal Families Today. Is it time for a memorial hymn?”. In: *Revue internationale de droit comparé*. 2004, Vol. 56, nr. 1. ISSN 1556-5068, p. 17

46 SIEMS, Mathias. *Comparative Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. 528 p. ISBN 978-1-316-63355-7, p. 87-88

Pe baza stilurilor descrise mai jos, Zweigert și Hotz au distins opt cercuri juridice: romanic, germanic, scandinav, anglo-american, socialist, a orientului îndepărtat, dreptul islamic, dreptul hindus.⁴⁷

Lucrările lui David, și Zweigert și Kötz, au formalizat un anumit consens în literatura juridică, ajungând să formeze curentul principal al tipologiei juridice, existând chiar și autori care considerau că acest domeniu trebuie considerat închis, însă de la mijlocul anilor 1990, au fost sugerate noi taxonomii.

O abordare deosebită a fost prezentată în 1997 de juristul italian Ugo Mattei, în lucrarea publicată în engleză „Trei tipare de drept: Taxonomie și schimbare în sistemele juridice mondiale”, prima versiune fiind în limba italiană.

Această împărțire este dinamică, deoarece transplanturile juridice pot schimba direcția unui sistem național, din cauza influenței unui tipar juridic predominant. Autorul consideră că este posibil ca un sistem juridic să facă parte din două categorii deodată (de ex., dreptul familiei tine de tradițional, în timp ce dreptul comercial — de profesional, iar dreptul penal — de politic).⁴⁸

În condițiile moderne, problema tipologiei sistemelor juridice moderne este de o importanță deosebită. Necesitatea și importanța clasificării este cauzată de următoarele. În primul rând, în secolul al XX-lea numărul sistemelor juridice naționale aproape s-a triplat; odată cu distrugerea sistemului colonial au apărut și se dezvoltă sistemele juridice ale țărilor eliberate; iar odată cu distrugerea sistemului politic socialist apar noi sisteme juridice pe harta juridică a lumii.

În paragraful 3.3. „**Sistemele juridice atipice — „mixte” sau „hibride”**” am menționat că este necesară o reconsiderare a abordărilor clasice, or de la momentul prezentării acum 50-60 de ani a clasificărilor clasicizate ale lui David și Zweigert, panorama juridică a lumii s-a schimbat substanțial, fiind afectată în primul rând de procesele de globalizare care au loc în întreaga lume și procesele de convergență a dreptului aferente acesteia.

Clasificările menționate anterior generează un vid clasificator pentru multe sisteme juridice. Nu lasă loc pentru hibridi sau sisteme mixte de orice fel, chiar dacă, după cum concluzionează un studiu recent, la care ne vom referi mai jos, astfel de sisteme depășesc toate celelalte tipuri din lume.

După cum am observat și anterior, clasificările sistemelor juridice (cele vechi) sunt instrumente ce au în principal în scopuri didactice.

Timp de mulți ani a existat o preferință pentru sistemele „pure” și întrucât sistemele juridice mixte reprezentau o excepție de la dihotomia generală dintre dreptul comun și dreptul civil, acestea au fost condamnate la un rol marginal în cercetare.

47 САИДОВ, А.Х. *Сравнительное правоведение (основные правовые системы современности)*. Москва: Юристъ, 2003. 448 с. ISBN 5-7975-0334-4, p. 127

48 SPĂTARU-NEGURĂ, Laura-Cristiana. *Dreptul Uniunii Europene — o nouă tipologie juridică...*, p. 61

Dacă în primele etape ale dreptului comparat fenomenele de amalgamare juridică au fost considerate o abatere, atunci în lumea modernă procesele de convergență a sistemelor juridice sunt gândite ca o tendință de dezvoltare juridică naturală în cadrul integrării juridico-statale, deși, beneficiază o evaluare ambiguoasă a specialiștilor.⁴⁹ Sistemele mixte sunt percepute ca fiind deosebite, deoarece coexistă de obicei alături de principalele familii de sisteme juridice, în cadrul aceleiași ordini normative, reguli, instituții și principii de încadrare atribuite în mod convențional unor tradiții juridice distincte. Se poate susține că lipsa de interes față de aceste sisteme se datorează punerii unui accent prea mare pe crearea unei ordini clare pentru marile sisteme juridice.⁵⁰

După cum am văzut anterior, Rene David nu a creat o secțiune numită „sistem juridic mixt”. Mai degrabă, el a descris existența unor jurisdicții care au fost generate aleatoriu de situații de amestec între două tradiții juridice occidentale și, de asemenea, a folosit termenul „mixt” cu referire la amestecul occidental și non-occidental.⁵¹ Așa, de exemplu, abordarea lui David se limitează la un singur aliniat, în introducere, în care recunoaște că jurisdicții precum Scoția, Israel, Africa de Sud și Quebec nu pot fi atribuite nici familiei romano-germanice, nici familiei de drept comun, deoarece „întruchipează atât elemente romano-germanice, cât și de drept comun”⁵².

După cum a observat Esin Örüçü, termenul „mixt” este folosit în zilele noastre și a căpătat mai multe semnificații diferite: o „combinare a diferitelor surse juridice”, o „combinare a mai multor corpuri de drept într-o singură națiune, limitată la o zonă sau la o cultură”, „existența unor corpuri de drept diferite aplicabile pe întreg teritoriul unei țări” și „sisteme juridice care nu au avut niciodată o singură cultură dominantă”⁵³.

Definițiile moderne ale unui sistem juridic mixt nu sunt foarte diferite de cele date cu o sută de ani în urmă. În special, Robin Evans-Jones a remarcat, referindu-se înțelegerea sa a acestui termen cu referire la sistemul scoțian că este „un sistem juridic care, într-o mare măsură, combină și arată trăsăturile atât ale

49 ЛУЧНИНИНА, П.Ю. „Смешанные системы национального права”. In: *Инновационная наука*. 2015, nr. 8, ISSN 2410-6070, p. 114

50 TREVISANELLO, Laura. *Comparative Law and Legal Taxonomies in the 21st Century*. 2018, p. 93

51 ДАНИЕЛЯН, Армен Сергеевич. „Феномен смешанных правовых систем как пример сближения правовых культур”. In: *Известия Тульского государственного университета. Экономические и юридические науки*. 2016, nr. 1-2. ISSN 2071-6184, p. 157

52 DAVID, Rene. *Major legal systems in the world today: introduction to the comparative study of law*. 3rd ed. London: Stevens & Sons. ISBN 0420473408, p. 25-26

53 ÖRÜÇÜ, Esin. „What is a Mixed Legal System: Exclusion or Expansion?”. In: *Electronic Journal of Comparative Law*. 2008, nr. 3, ISSN 1477-0814, p. 11

dreptului civil, cât și ale tradițiilor de drept comun englez⁵⁴.

Pentru concretitudine însă, vom menționa că ne raliem opiniei prof. William Tetley, care consideră că „un *sistem juridic mixt* este acela în care dreptul pozitiv este derivat din mai multe tradiții sau familii juridice”⁵⁵, iar „o *jurisdicție mixtă* este o țară sau o subdiviziune politică a unei țări în care predomină un sistem juridic mixt”⁵⁶.

Pentru raționamentele prezentei cercetări vom folosi drept sinonime termenii de mixt și hibrid, or, chiar și esența etimologică a acestor termeni este pertinentă pentru sistemele pe care încercăm să le descriem. Astfel, „mixt” reprezintă conform DEX „alcătuit din elemente deosebite ca natură”, iar hibrid „rezultat din încrucișarea a doi indivizi cu ereditate diferită”, ambele adjective fiind valabile pentru esența fenomenului cercetat.

În rândul cercetătorilor nu există un consens asupra **conținutului** conceptului de „familie juridică mixtă”. Ar trebui să luăm în considerare un sistem de drept mixt care conține elemente minore aduse din sisteme juridice străine sau să recunoaștem un astfel de sistem în care este imposibil să se determine cu exactitate dominația elementelor oricărei familii juridice clasice?

Putem constata că existența sistemelor mixte este un truism și cercetătorii încearcă tot mai des să abordeze această realitate juridică, renunțând la încercarea de a le mai ignora. Astăzi există diferite abordări, de la cele mai largi, care afirmă că majoritatea sistemelor sunt mixte, la cele care acceptă atribuirea caracterului mixt doar unui număr de sisteme, în care aspecte de drept romano-germanic se aplică în ordini juridice de common-law. Astfel, putem conchide că nu există o abordare univocă a înțelegerii conceptului de „sistem mixt”, motiv pentru care propunem înțelegerea sistemului juridic mixt drept „*un sistem juridic în care o ramură fundamentală sau un element principal prezintă trăsături caracteristice unui tip de drept, diferit de cel dominant în alte elemente ale sistemului*”. Credem că această definiție permite folosirea acestui concept într-un mod uniform, ce caracterizează sistemele mixte indiferent de elementele lor componente.

Acceptând elementele principale ale sistemului juridic deduse de noi în paragraful 2.3, putem spune că suntem în prezența unui sistem mixt doar atunci când unul dintre elementele sale principale se află în disonanță cu celelalte. Simpla prezență a unor instituții distincte fiind insuficientă pentru calificarea sistemului drept mixt.

54 EVANS-JONES, Robin. „Receptions of Law, Mixed Legal Systems and the Myth of the Genius of Scots Private Law”. În: *Law Quarterly Review*, 1998, nr. 114, p. 228-249 [citată 20.02.2023]. Disponibil: <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/lqr114&div=19>, p. 228

55 TETLEY, William. „Mixed Jurisdictions: Common Law v. Civil Law (Codified and Uncodified)”. În: *Louisiana Law Review*. 2000, nr. 60. ISSN 0024-6859, p. 684

56 Ibidem, p. 685

Diviziunea clasică în familii de drept (romano-germanică/common-law și, eventual, drept religios sau tradițional) este depășită și multe sisteme juridice prezintă elemente amalgamate. În contextul globalizării are loc convergența dreptului în cel mai larg sens, adică nu doar transplantul unor instituții sau ramuri de drept dintre sisteme juridice diferite (amestecul sporadic), ci chiar transformarea întregului sistem juridic. În această privință apare întrebarea dacă sistemele mixte reprezintă o familie juridică aparte sau sistemele mixte trebuie atribuite unor familii prestabilite? Considerăm că sistemele mixte nu constituie o familie juridică aparte, or în acest caz ar trebuie să identificăm anumiți indici calitativi pentru această familie, iar sistemele mixte nu vor corespunde niciodată în deplină măsură acestor criterii. Conform opiniei noastre, în baza abordării tipologice, unele sisteme juridice pot face parte concomitent din diferite familii juridice, ele aflându-se la intersecția dintre acestea. Astfel, unele elemente ale sistemului juridic prezintă caracteristici ale unui tip de drept, iar altele — unui alt tip de drept, mixajul specific al acestora reprezentând un sistem mixt. Astfel, drept criteriu pentru a considera unui sistem juridic mixt trebuie luate în considerație originea sistemelor și influențele substanțiale ale cel puțin două tipuri de drept (civil, comun, religios).

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Cercetarea științifică efectuată în cadrul prezentei teze, în corespundere cu obiectivele trasate și de la demonstrația problemei științifice propuse, ne permite să formulăm următoarele **concluzii**.

1. Cu regret, în doctrina autohtonă, spre deosebire de cea românească și, cu atât mai mult, străină, lipsesc cu desăvârșire studiile dedicate dreptului comparat (ce ar include o componentă distinctă de tipologie și analiză comparată a sistemelor juridice), astfel că sistemele juridice și tipologia acestora sunt tratate în cadrul lucrărilor de teoria generală a dreptului, lipsind însă abordările recente, de după Rene David, la fel ca noile taxonomii propuse și dezbătute în ultimele decenii în literatura occidentală. Interesul pentru clasificare sau tipologizare juridică este atestat constant, odată cu cele mai vechi formațiuni juridico-statale civilizate stabile, însă capătă o nouă turnură la intersecția sec. XIX—XX. Atenția pentru cercetarea comparată a dreptului se răsfrânge în mod cert și asupra comparării legislațiilor și ulterior asupra încercărilor de identificare a criteriilor pentru gruparea comună a diverselor sisteme juridice naționale. Inițial, majoritatea autorilor au optat pentru criterii istorice de evoluție a sistemelor juridice și au propus diverse clasificări ale sistemelor juridice cunoscute, cu accentul principal pe sistemele „occidentale”, fie englez, fie francez, în funcție de originea autorilor. Totuși, datorită numărului limitat de sisteme juridice și a interacțiunilor

scăzute dintre exponenții acestora, interesul pentru tipologia juridică a sistemelor naționale reprezenta la acea etapă un interes strict științific, fără implicații practice cuantificabile. Abia mai târziu, după al doilea război mondial, odată cu procesul de decolonizare, apariție a noilor state cu jurisdicții distincte, se dezvoltă o nouă tendință de tipologie juridică, cu exponenți reputați, precum Rene David sau Zweigert-Kötz. În aceeași ordine de idei, putem observa în aceste prime încercări de clasificare o predilecție pentru criterii genetice (culturale, etnice, rasiale), prin ce se deosebesc de clasificările contemporane ale dreptului, care iau în considerație factori cu mult mai complecși. [Cap. 1, para. 1.2]

2. Există o confuzie terminologică în privința *sistemului juridic* și *sistemului dreptului* ca obiect al tipologiei juridice și lipsește cu desăvârșire din dezbateră științifică autohtonă tratarea conceptului sistemelor juridice mixte sau hibride. Contrapunerea noțiunilor din punct de vedere al volumului duce la concluzia că sistemul de drept este un concept mai restrâns, deoarece este doar o parte a sistemului juridic împreună cu alte fenomene sau instituții juridice, iar sistemul juridic desemnează întreaga structură juridică a țării, societății, constituită dintr-un ansamblu de mijloace juridice, instituții, autorități care funcționează în cadrul acesteia. Acestea nu sunt doar normele dreptului, ci și ideologia juridică, conștiința juridică, cultura juridică, practica juridică etc. Optăm pentru folosirea în cadrul tipologiei dreptului a termenului de „sistem juridic” (echivalent cu „legal system”, „sistemi giuridici”, „правовая система”), or la etapa contemporană folosirea în tipologia sau compararea dreptului unui stat este insuficientă evidențierea doar a sistemului de drept. [Cap. 2, para. 2.1]

Nu există unitate în evidențierea elementelor sistemului juridic, aproape toți cercetătorii converg asupra existenței unui subsistem normativ, care reflectă dreptul, însă în rest, opiniile diferă asupra altor elemente care trebuie distinse și care este conținutul lor. Analizând sistemul juridic, ca un complex holistic de fenomene juridice interconectate, determinate de legitățile obiective ale dezvoltării societății, utilizat pentru atingerea scopurilor sociale, credem că un sistem juridic poate avea *elemente principale și secundare*. Un element este o unitate funcțională necesară a unui sistem. Elementele principale sunt cele indispensabile, fără de care nu ar putea exista un sistem juridic, iar cele secundare — sunt cele care conturează mai bine esența unui sistem juridic. Fiecare element în parte al sistemului juridic poate conduce la o tipologizare distinctă, ce scoate în evidență asemănări și deosebiri variabile în funcție de fiecare caracteristică distinctivă. [Cap. 2, para. 2.3]

3. Sistemul juridic reprezintă un concept distinct, ce nu este un sinonim al ordinii juridice, deși ambele având valențe sociale profunde, sistemul juridic este, de fapt, un concept mult mai larg, care include în sine și ordinea juridică, dar și alte activități îndreptate spre funcționalitatea ordinii juridice.. Sunt con-

fundate și conceptele de „sistem juridic” și „familie juridică”, or nici chiar în categorisirea lui Rene David nu exista o univocitate, el a folosit adesea „(mare) sistem” ca sinonim pentru „familie” (chiar și în titlul celebrei lucrări!). Conceptul de familie juridică nu aparține însă lui Rene David, ci a fost propus în cadrul mișcării dreptului comparat de la începutul sec. XX pentru a permite macro-compararea sistemelor juridice naționale și cartografierea acestora. Poate fi înțeleasă utilizarea sinonimică a termenului de „mare sistem de drept” și „familie juridică”, însă nicidecum sinonimia „sistem juridic” — „familie juridică”. Conceptul de „familie juridică” este legat intrinsec de conceptul de „tradiție juridică”, fiind în același timp fenomene juridice diferite. Tradiția juridică leagă sistemul juridic cu cultura juridică, fiind expresia sa parțială. În plus, sistemele juridice conexe sunt combinate în familiile juridice corespunzătoare. Putem spune astfel, că termenul de tradiție juridică este folosit pentru a nuanța tipologizarea sistemelor juridice, fiind pus la baza unor tipologii. [Cap. 2, para. 2.2]

4. Metodele de tipologie și clasificare au fost dezvoltate prin eforturile comune ale filozofilor și cercetătorilor, evoluând proporțional cu dezvoltarea științei, ceea ce demonstrează aplicabilitatea largă a acestor metode de cunoaștere, importanța și necesitatea acestora fiind evidentă chiar și în primele etape ale formării sale. Clasificarea, ca proces și stadiu al cunoașterii științifice, precede tipologia, iar rezultatele clasificării primare pot servi drept bază pentru stabilirea unei baze tipologice de cercetare, a punctelor comune de contact între diferitele planuri de clasificare, și de aici a bazelor cercetării tipologice, care stau la baza creării un sistem de tipuri ideale. [Cap. 3, para. 3.1]

Diferența dintre clasificare și tipologie nu constă în specificul proprietăților și caracteristicilor de operare, deoarece se bazează pe aceleași operații cognitive — identificarea și distincția acestor proprietăți, ci, diferențele sunt exprimate în strategia acestor identificări și distincții, direcția și scopurile analizei. Astfel, clasificarea este o operațiune de analiză separată și secvențială a caracteristicilor care formează clase, fiind neutră față de esența lucrurilor, față de un set de proprietăți atributive, a căror unitate organică caracterizează esența unui obiect. Tipologia, pe de altă parte, este o operațiune de analiză holistică a trăsăturilor ca un întreg armonios care formează esența unui lucru. Rezultatul acestei operațiuni este dezvoltarea unui tip, adică a unui model, a unei paradigme. Astfel, clasificarea se concentrează asupra claselor, iar tipologia — asupra tipurilor. Considerăm incorectă formula „clasificarea după tipuri”, or în acest caz suntem în prezența tipologizării, nu clasificării. [Cap. 3, para. 3.1]

În cadrul clasificărilor fiecare element poate fi atribuit unei singure clase, în funcție de criteriul ales pentru diferențiere, iar în cadrul tipologiei — același element poate fi parte a mai multor tipuri. Vorbind despre sistematizarea sistemelor juridice contemporane, unele dintre acestea nu pot fi atribuite la nici

o clasă, ceea ce contravine într-o mare măsură logicii clasificării, care (1) trebuie să se aplice întregului masiv de obiecte și (2) trebuie să fie exhaustivă. În schimb, din punct de vedere al tipologiei, pot exista sisteme juridice atipice, ce conțin elemente specifice a două sau mai multe tipuri. [Cap. 3, para. 3.1]

5. Atât clasificarea, cât și tipologia pot fi privite și ca proces, și ca rezultat. Considerăm că procesul cognitiv adiacent ambelor concepte urmează a fi privit drept o metodă a cunoașterii și analizat ca atare din perspectivă metodologică. Putem, de asemenea, concluziona că atât clasificarea, cât și tipologia reprezintă metode ale cercetării științifice, cu legități proprii, ce urmează a fi analizate prin prisma pertinentei pentru cercetarea fenomenelor juridice. Pentru studiul și gruparea sistemelor juridice contemporane, considerăm că este necesară aplicarea metodei tipologice, considerată diferită de metoda clasificării, grație centrării acesteia pe noțiunea de tip și analizei holistice a trăsăturilor acestuia, posibilității identificării obiectelor (sistemelor) atipice, precum și pentru posibilitatea atribuirii unor elemente (sisteme) concomitent la diferite categorii. [Cap. 3, para. 3.1]

6. Diferite taxonomii iau poziții diferite cu privire la elementele esențiale sau tipice pentru un sistem juridic. Clasificările sistemelor juridice în familii nu pot fi considerate stricte sau exhaustive. În plus, nu se poate discerne un singur răspuns la întrebarea care criteriu (sau criterii) ar trebui utilizat pentru gruparea sistemelor juridice în familii. De fapt, dezbaterea este marcată de încercări de găsire a clasificării „corecte”. Având în vedere de complexitatea dreptului și mai ales de varietatea elementelor, culturilor și influențelor sale juridice, considerăm imposibilă realizarea unei tipologii exhaustive și permanente în timp, or în cadrul globalizării juridice, schimbările și evoluțiile sistemelor juridice sunt atât de rapide, încât tipologizarea acestora trebuie privită întotdeauna în evoluție, or, caracteristicile ce permit alocarea unui sistem juridic într-o familie juridică sau tip de drept pot întâmpina modificări. În funcție de criteriul selectat, putem identifica diverse tipuri de drept, realizând astfel o taxonomie ce reflectă distribuția sistemelor juridice în funcție de acest tip. Astfel, alegând drept criteriu ideologia, tradiția, structura dreptului civil, procesul legislativ, rolul precedentului ș.a.m.d. putem realiza un număr infinit de tipologii juridice, care însă reflectă unele aspecte comune, alese drept tip clasificator, ignorând alte caracteristici. [Cap. 3, para. 3.2]

7. Putem constata existența unor sisteme juridice mixte, care conțin elemente specifice diferitor tipuri de drept, cercetătorii încearcă tot mai des să abordeze această realitate juridică, renunțând la încercarea de a le mai ignora, însă nu există o abordare univocă a înțelegerii conceptului de „sistem mixt”. Spre exemplu, într-un oarecare sistem juridic, ideologia juridică poate fi specifică pentru tipul de drept filosofic, dar sistemul legislației și procesul legislativ — tipului

civil. Există diferite abordări, de la cele mai largi, care afirmă că majoritatea sistemelor sunt mixte, la cele care acceptă atribuirea caracterului mixt doar unui număr de sisteme, în care aspecte de drept romano-germanic se aplică în ordini juridice de common-law.

Diviziunea clasică în familii de drept (romano-germanică/common-law și, eventual, drept religios sau tradițional) este depășită și multe sisteme juridice prezintă elemente amalgamate. În contextul globalizării are loc convergența dreptului în cel mai larg sens, adică nu doar transplantul unor instituții sau ramuri de drept dintre sisteme juridice diferite (amestecul sporadic), ci chiar transformarea întregului sistem juridic. Considerăm că sistemele mixte nu constituie o familie juridică aparte, or în acest caz ar trebuie să identificăm anumiți indici calitativi pentru această familie, iar sistemele mixte nu vor corespunde niciodată în deplină măsură acestor criterii. Conform opiniei noastre, în baza abordării tipologice, unele sisteme juridice pot face parte concomitent din diferite familii juridice, ele aflându-se la intersecția dintre acestea. Astfel, unele elemente ale sistemului juridic prezintă caracteristici ale unui tip de drept, iar altele — unui alt tip de drept, mixajul specific al acestora reprezentând un sistem mixt. Astfel, drept criteriu pentru a considera unui sistem juridic mixt trebuie luate în considerație originea sistemelor și influențele substanțiale ale cel puțin două tipuri de drept (civil, comun, religios, cutumiar), însă sunt posibile și sisteme mixte în care se îmbină trei tipuri de drept (de ex., dreptul comun, dreptul religios musulman și dreptul cutumiar — în Camerun sau Brunei) și chiar patru tipuri de drept (de ex., dreptul comun, dreptul civil, dreptul religios musulman și dreptul cutumiar — în Qatar sau Bahrain.) [Cap. 3, para. 3.3]

În baza studiului efectuat și a concluziilor formulate, îndrăznim să facem și unele propuneri și **RECOMANDĂRI**.

1. În contextul rezultatelor obținute, din perspectiva Teoriei generale a dreptului, **propunem unele definiții** cu caracter teoretic, ce le considerăm oportune pentru extinderea câmpului gnoseologic aferent domeniului cercetat.

Tipologia sistemelor juridice, poate fi definită, în calitate de **proces**, ca *determinarea unor tipuri de drept pe baza unor caracteristici ideale și alocarea acestor tipuri unor sisteme juridice*, iar în calitate de **rezultat** — ca *reprezentarea ordonată de sisteme juridice alocate în baza unor tipuri de drept*. Pentru evitarea ambiguităților am putea folosi pentru tipologie în sens de proces termenul „tipologizare”, prin analogie cu clasificare, iar pentru sensul de rezultat — termenul „tipologie”, fără a considera însă greșită folosirea termenului de tipologie în ambele sensuri. [Cap. 3, para. 3.1]

Sistemul juridic — *un ansamblu holistic interdependent de mijloace normative și de practică judiciară, precum și de organe și instituții politico-juridice, bazate pe o tradiție juridică distinctă, care asigură reglementarea juridică a relațiilor*

sociale, inerente unei forme politico-statale, contribuind la formarea unei ordini de drept distincte. [Cap. 2, para. 2.1]

Sistem juridic mixt — *un sistem juridic în care o ramură fundamentală sau un element principal prezintă trăsături caracteristice unui tip de drept, diferit de cel dominant în alte elemente ale sistemului.* Credem că această definiție permite folosirea acestui concept într-un mod uniform, ce caracterizează sistemele mixte indiferent de elementele lor componente. [Cap. 3, para. 3.3]

2. Luând sistemul juridic drept **obiect** al tipologiei dreptului, considerăm oportună folosirea elementelor sistemului juridic în calitate de „**tip**” (unitate taxonomică) pentru obținerea, prin aplicarea metodei tipologice, a unei imagini sistematice a sistemelor juridice actuale și gruparea acestora în diverse modele structurale. În acest sens **propunem** considerarea următoarelor elemente ale sistemului juridic:

principale: dreptul (sistemul de drept); sistemul legislației (procesul legislativ) și practica judiciară; structura instituțiilor politico-juridice; ideologia și tradiția juridică;

facultative: drepturile subiective ale persoanelor; ordinea de drept; conștiința juridică. [Cap. 2, para. 2.3]

3. Pentru realizarea unei tipologiei apropiate de diviziunea clasică în familii juridice, **propunem** considerarea trăsăturilor caracteristice ale principalelor sisteme de drept în calitate de elemente ale unor **tipuri ideale**. Folosind aceste tipuri de drept, din punctul nostru de vedere, astăzi putem evidenția:

- tipul de **drept civil**, de inspirație europeană, bazat pe dreptul romano-germanic, ce se manifestă în particular în majoritatea statelor occidentale;
- tipul de **drept comun**, bazat pe dreptul englez și american;
- tipul de **drept religios**, care înglobează sisteme bazate pe islam, induism, iudaism sau religii africane;
- tipul de **drept de inspirație filosofică**, care tinde să se secularizeze. [Cap. 3, para. 3.2]

Aceste tipuri, corespund cu denumirile unor sisteme juridice, însă doar pentru a face mai ușoară tranziția spre o nouă tipologie. În propunerea noastră, caracteristicile intrinseci, descrise în literatura juridică sunt atribuite unor tipuri ideale, pentru a construi o tipologie largă, ce include și sisteme mixte, rămase în afara clasificărilor ordinare. Identificarea unor noi tipuri ideale pentru realizarea taxonomiilor noi urmează a fi abordată în calitate de perspectivă de cercetare ulterioară.

Astfel, **planul cercetărilor de perspectivă** se poate axa, pe de o parte, pe identificarea și tipologia sistemelor juridice *a-naționale* (supranaționale, transnaționale, internaționale etc.), iar pe de altă parte pe identificarea unor noi tipuri atribuibile sistemelor juridice naționale contemporane.

BIBLIOGRAFIE

1. ANTOCI, Arina. „Ordinea juridică în raport cu normele juridice”. In: *Statul, securitatea și drepturile omului: în condițiile societății informaționale*, 13-14 decembrie 2018., Chișinău: „Artpoligraf”, 2019, pp. 94-104. ISBN 978-9975-108-88-1.
2. ARAMĂ, E.; COPTILEȚ, V. „Funcționalitatea sistemului juridic și încercări de valorificare ale comunicării”. In: *The 37 Annual Congress of the American Romanian Academy of Arts and Sciences*. 2013. pp. 62-65.
3. ARAMĂ, Elena. „Reflecții privind sistemul și ordinea juridică”. In: *Revista Națională de Drept*. 2009, nr. 10-12, pp. 3-4. ISSN 1811-0770
4. BALTAG, Dumitru; ROBEA, Mariana. „Relevanța teoretică și socială a fenomenului de ordine juridică,„. In: *Legea și Viața*. 2018, nr. 2(314), pp. 12-17. ISSN 2587-4365
5. BUZDUGAN, Corina-Cristina. „Componentele sistemului de drept”. In: *Fiat Iustitia*. 2008, nr. 2, pp. 98-106. ISSN 1224-4015
6. CONSTANTINESCO¹eontin-Jean. *Tratat de drept comparat. Vol. 1*. București: All, 1997. 275 p. ISBN 973-571-152-4
7. DAVID, Rene. *Major legal systems in the world today: introduction to the comparative study of law*. 3rd ed. London: Stevens & Sons, 1985. 624 p. ISBN 0420473408
8. ENESCU, Gh. *Dicționar de logică*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1985. 382 p.
9. EVANS-JONES, Robin. „Receptions of Law, Mixed Legal Systems and the Myth of the Genius of Scots Private Law”. In: *Law Quarterly Review*, 1998, nr. 114, p. 228-249
10. GUȚAN, Manuel. *Sisteme de drept comparate. Introducere în teoria generală a dreptului comparat*. București: Hamangiu, 2014. 392 p. ISBN 978-606-27-0078-2
11. HUSA, Jaakko. „Macro-Comparative Law — Reloaded”. In: *SSRN Electronic Journal*. 2018, Vol. 131, pp. 1-33, ISSN 1556-5068
12. IFTIMIEI, Andra. *Drept comparat și sisteme juridice contemporane*. Ed. a 2-a. București, Universul Juridic, 2020. 323 p. ISBN 978-606-39-0726-5
13. LEȘ, Ioan. *Sisteme judiciare comparate*. București: All Beck, 2002. 576 p. ISBN 973-655-164-4
14. LUKIANOV, Dmytro. „Legal Families Approach: Consistent Patterns and Trends”. In: *Evropský politický a právní diskurz*. 2015, nr. 2, pp. 168-175, ISSN 2336-5439
15. MATTEI, Ugo. „Three Patterns of Law: Taxonomy and Change in the World’s Legal Systems”. In: *The American Journal of Comparative Law*. 1997, nr. 45, pp. 5-44. ISSN: 0002-919X
16. MOROIANU, Emil Gheorghe. „Conceptul de ordine juridică”. In: *Studii de Drept Românesc*. 2008, Vol. 20, nr. 1-2, pp. 33-42. ISSN 1220-5427
17. NEGRU, Boris, NEGRU Alina. *Teoria generală a dreptului și statului*. Chișinău: Bons Offices, 2006. 520 p. ISBN 978-9975-928-90-8
18. NEGRU, Boris. „Legalitatea, ordinea legală, disciplina, democrația”. In: *Administrarea Publică*. 2021, nr. 1(109), pp. 60-67, ISSN 1813-8489.

19. ÖRÜCÜ, Esin. „What is a Mixed Legal System: Exclusion or Expansion?”. In: *Electronic Journal of Comparative Law*. 2008, nr. 3, pp. 1-18. ISSN 1477-0814.
20. POALELUNGI, Parascovia. „Aspecte teoretice privind trăsăturile definitorii ale sistemului dreptului”. In: *Integrare prin cercetare și inovare. Științe juridice. Științe economice*. 26-28 septembrie 2013, Chișinău: CEP USM, 2013, R, SJ, SE, pp. 195-197.
21. POPA, Monica-Florentina. „Aspecte practice ale interpretării și aplicării legii în contextul interacțiunii unor culturi juridice diferite în spațiul european”. In: *Curierul Judiciar*. 2016, nr. 5, pp. 273-277. ISSN 1582-7526
22. POPA, Monica-Florentina. „Tipologiile juridice între pragmatism și ciocnirea civilizațiilor”. In: *Revista de Drept Public*. 2016, nr. 1, pp. 58-67. ISSN 1224-4872
23. POPA, Nicolae. „«Sistemul dreptului», un concept perimat?”. In: *Revista de Drept Public*. 2015, nr. 1, pp. 17-21. ISSN 1224-4872
24. POPA, Nicolae. „Întrunește dreptul Uniunii Europene criteriile unei noi tipologii juridice?”. In: *Revista de Drept Public*. 2016, nr. 3, pp. 24-36. ISSN 1224-4872
25. ROBEA, Mariana. „Unele referințe teoretice și normative privind ordinea juridică”. In: *Studii Juridice Universitare*. 2016, nr. 3-4, pp. 154-161. ISSN 1857-4122.
26. ROBEA, Mariana. *Ordinea juridică — dimensiune socială a dreptului*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2018, 188 p.
27. SANTAI, Ioan-Iosif. „Evoluții și tendințe privind sistemul, sistematizarea și izvoarele dreptului român contemporan”. In: *Universul Juridic Premium*. 2017, nr. 10 [citat 1.10.2022]. Disponibil on-line: <https://lege5.ro/gratuit/ge3tonrvhezq/evolutii-si-tendinte-privind-sistemul-sistematizarea-si-izvoarele-dreptului-roman-contemporan>
28. SIEMS, Mathias. *Comparative Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. 528 p. ISBN 978-1-316-63355-7
29. SPĂTARU-NEGURĂ, Laura-Cristiana. *Dreptul Uniunii Europene — o nouă tipologie juridică*. Hamangiu, 2016. 304 p. ISBN 978-606-27-0693-7
30. TETLEY, William. „Mixed Jurisdictions: Common Law v. Civil Law (Codified and Uncodified)”. In: *Louisiana Law Review*. 2000, nr. 60, pp. 678-738. ISSN 0024-6859
31. TREVISANELLO, Laura. *Comparative Law and Legal Taxonomies in the 21st Century*. 2018
32. URSCHELER, Lukas Heckendorn. „Multidimensional Hybrity: Nepali Law from a Comparative Perspective”. In: *Comparative Law and Hybrid Legal Traditions*. Zurich, 2010. 160 p. ISBN 978-3-7255-6222-0, pp. 55-72
33. ZLĂTESCU, Victor Dan. *Panorama marilor sisteme contemporane de drept*. București: Continent XXI, 1994. 247 p. ISBN 973-95459-6-3
34. АБДУЛАЕВ, М.И. Теория государства и права: Учебник для высших учебных заведений. Москва: Финансовый контроль, 2004. 410 с. ISBN 5-902048-42-7
35. ВОВК, Дмитрий Александрович. „Правовая традиция как феномен правовой системы”. In: *PolitBook*. 2012, nr. 4, pp. 171-181. ISSN 2227-1538
36. ГАЛЬПЕРИНА, П. Л. „Понятие правовой системы в контексте теории правового аутопойезиса”. In: *Известия высших учебных заведений. Правоведение*. 2005, nr. 6, pp. 1060-179. ISBN 9780735404946.

37. ДАНИЕЛЯН, Армен Сергеевич. „Феномен смешанных правовых систем как пример сближения правовых культур”. In: *Известия Тульского государственного университета. Экономические и юридические науки*. 2016, nr. 1-2, pp. 157-164. ISSN 2071-6184
38. ЕГОРОВ, А. В. „Правовая семья как объект сравнительного правоведения”. In: *Известия высших учебных заведений. Правоведение*. 2005, nr. 2, pp. 155-161. ISSN 0131-8039
39. ЕГОРОВ, А. В. „Компаративные свойства национальной правовой системы”. In: *Вестник Полоцкого государственного университета. Серия D. Экономические и юридические науки*. 2014, nr. 14, pp. 18-27. ISSN 2070-1632
40. КОНОВАЛОВ, С.И., МАРКОВА-МУРАШОВА, С. А. „Систематизация и типологизация как методологические процедуры правовых исследований”. In: *Известия Тульского государственного университета. Экономические и юридические науки*. 2012, Vol. 1. ISSN 2071-6184
41. ЛУЧИНИНА, П.Ю. „Смешанные системы национального права”. In: *Инновационная наука*. 2015, nr. 8, pp. 114-116, ISSN 2410-6070
42. МАРКОВА-МУРАШОВА, С. А. „Классификация, типология, систематизация правовых понятий как методологические предпосылки конкретизации законодательства”. In: *Юридическая техника*. 2007, Nr. 1, pp. 164-171. ISSN 2712-8520
43. НИЖНИК, Н. С. „Об особенностях изучения правовых систем современности в рамках учебной дисциплины «теория государства и права»”. In: *Актуальные проблемы теории и истории государства и права: труды кафедры теории государства и права Санкт-Петербургского университета МВД России*. 2017, pp. 211-221. ISBN 9781119130536
44. ОКСАМЫТНЫЙ В.В.; МУКИЕНКО И.Н. *Правовые системы современных государственно-организованных обществ*. Монография. Москва, 2008. 164 с. ISBN 978-5-9694-0196-9
45. САИДОВ, А.Х. *Сравнительное правоведение (основные правовые системы современности)*. Москва: Юристъ, 2003. 448 с. ISBN 5-7975-0334-4
46. СЕНИН, И. Н.; ГОЛЬТЯПИНА, И. Ю. „Правовые системы современности в контексте цивилизационного подхода к типологии государства и права”. In: *Юридический вестник Дагестанского государственного университета*. 2022, Vol. 41, nr. 1, pp. 25-30, ISSN 2224-0241.
47. СУББОТИН, А. Л. *Классификация*. Москва, 2001. 94 с. ISBN 5-201-02046-1
48. ТИХОМИРОВ, Ю. А. *Курс сравнительного правоведения*. Москва, 1996. 427 с. ISBN 5-89123-042-9
49. ФИЛАТОВ, В.П. „Обсуждаем тему «Типологический метод»”. In: *Epistemology & Philosophy of Science*. 2007, Vol. 11, nr. 1, pp. 157-168. ISSN 1811-833X
50. ЦАГОВА, Изабелла Аминовна. „Проблемы соотношения и взаимосвязи понятий «Система права», «Правовая система», «Правовая семья»”. In: *Правоведъ*. 2012, nr. 4, pp. 125-128. ISSN 1817-7093

LISTA LUCRĂRILOR ȘTIINȚIFICE PUBLICATE

Articole în reviste științifice:

1. POSTU, Ion; **RUSNAC, Veronica**. „Criterii moderne de tipologie a sistemelor juridice”. In: *Revista Institutului Național al Justiției*. 2023, nr. 1(64), pp. 25-30. ISSN 1857-2405.
2. **RUSNAC, Veronica**. „The Civilization Criterion in the Typology of Legal Systems”. In: *Supremația Dreptului*. 2022, nr. 2, pp. 10-18, ISSN 1811-0770.
3. POSTU, Ion; **RUSNAC, Veronica**. „Hermeneutica noțiunilor «clasificare» și «tipologizare»“. In: *Studii Juridice Universitare*. 2022, nr. 1, pp. 49-61. ISSN 1857-4122.
4. POSTU, Ion; **RUSNAC, Veronica**. „Sistemele juridice atipice — «mixte» sau «hibride»“. In: *Studii Juridice Universitare*. 2022, nr. 2, pp. 55-75. ISSN 1857-4122.
5. **RUSNAC, Veronica**. „Considerații generale privind tipologizarea sistemelor juridice”. In: *Studii Juridice Universitare*. 2015, nr. 3-4, pp. 179-185. ISSN 1857-4122

Materiale/teze la forurile științifice naționale/internaționale:

6. **RUSNAC, Veronica**. „Abordări pre-contemporane privind clasificarea sistemelor juridice”. In: „Drepturile omului și justiția în Republica Moldova în contextul integrării europene”, conferință științifico-practică națională (2022; Chișinău). Materialele Conferinței științifico-practice naționale cu participare internațională „Drepturile omului și justiția în Republica Moldova în contextul integrării europene”, 10 decembrie 2022, Chișinău. Chișinău: USPEE, 2023, pp. 253-259. ISBN 978-9975-3509-0-7
7. **RUSNAC, Veronica**. „Trăsăturile și structura sistemului juridic”. In: „Știință. Educație. Cultură”, conferință științifico-practică internațională (2023 ; Comrat). Conferința științifico-practică internațională „Știință. Educație. Cultură”: Сборник статей / главный редактор и составитель: Сулак С. К. Комрат, 2023. Том 1. ISBN 978-9975-83-255-7, pp. 617-625.
8. POSTU, Ion; **RUSNAC, Veronica**. „Delimitarea unor concepte utilizate în tipologia dreptului”. In: „Știință. Educație. Cultură”, conferință științifico-practică internațională (2023 ; Comrat). Conferința științifico-practică internațională „Știință. Educație. Cultură”: Сборник статей / главный редактор и составитель: Сулак С. К. Комрат, 2023. Том 1. ISBN 978-9975-83-255-7, pp. 575-582
9. **RUSNAC, Veronica**. „Tipologia ca formă de ordonare științifică”. In: *Asigurarea expertizei științifice ale politicilor naționale ca unul din obiectivele esențiale ale centrelor de cercetare*. Vol. 1, 16 octombrie 2020 - 16 octombrie 2021, Chișinău. Chișinău: ED-Color, 2022, pp. 123-129. ISBN 978-9975-3471-6-7.

ADNOTARE

Rusnac Veronica. „Tipologia sistemelor juridice contemporane”. Teză de doctor în drept; Specialitatea: 551.01 – Teoria Generală a Dreptului, Chișinău, 2023.

Structura tezei: Introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 231 titluri, 169 pagini text de bază. Rezultatele obținute sunt publicate în 9 lucrări științifice, volumul total al publicațiilor la temă este de 5,2 c.a.

Cuvinte-cheie: tipologie, clasificare, sistem juridic, familie juridică, sistem juridic mixt, tipologie juridică, tipologia sistemelor juridice

Domeniul de studiu: Teoria generală a dreptului.

Scopul și obiectivele tezei. Teza de doctorat are ca scop cercetarea complexă a tipologiei sistemelor juridice contemporane din perspectiva teoriei generale a dreptului, pentru identificarea carențelor doctrinare și problemelor ce țin de fundamentarea teoretică a acesteia, conceptualizarea fenomenului în general și în particular, prin intermediul elucidării criteriilor și tendințelor actuale de clasificare.

Obiectivele cercetării: cercetarea doctrinei juridice pentru identificarea opiniilor, teoriilor și conceptelor existente referitoare la tipologie; fundamentarea metodologică și exegeza conceptelor de clasificare și tipologie, urmată de definirea tipologiei sistemelor juridice (ca proces și ca rezultat); dezvăluirea sistematicității dreptului, prin definirea și conturarea conceptului de „sistem juridic” din perspectiva tipologiei juridice, cu evidențierea clară a conținutului, trăsăturilor și structurii sale; identificarea esenței, sensului și criteriilor conceptelor utilizate în tipologia dreptului (familie juridică, tradiție juridică, ordine juridică) și delimitarea acestora de câmpul conceptului de sistem juridic; identificarea locului și rolului clasificărilor juridice incipiente și contemporane în cadrul teoriei generale a dreptului și a dreptului comparat; dezvăluirea sistemelor juridice atipice și fundamentarea conceptului de „sistem juridic mixt”, împreună cu exemplificarea prin unele tipuri ideale de drept, apropiate de viziunea clasică a familiilor juridice.

Noutatea și originalitatea științifică a rezultatelor obținute este determinată de esența cercetării, care reprezintă un studiu ce abordează comprehensiv sistemul juridic și necesitatea tipologiei sistemelor juridice naționale, depășind diviziunea clasică în familii juridice și este susținută de formularea unor definiții proprii, menite să fortifice și să completeze aspecte contestabile din domeniul teoriei dreptului, precum și de propunerea unor unități taxonomice distincte, configurate în sisteme juridice mixte.

Rezultatele obținute care contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante constau în fundamentarea cadrului conceptual al tipologiei sistemelor juridice contemporane, având ca efect evidențierea criteriilor metodologice de tipologizare, împreună cu demonstrarea existenței sistemelor juridice atipice și expunerea unor definiții și viziuni originale, în vederea abordării comprehensive a tipologiei dreptului în contextul globalizării juridice.

Semnificația teoretică constă în formularea unor definiții proprii pentru conceptele „sistem juridic”, „sistemul juridic mixt” și „tipologia sistemelor juridice”; evidențierea teoretică a elementelor componente a sistemului juridic, pentru o viitoare tipologie; propunerea exemplificativă a unor tipuri ideale de drept, ce permit alocarea tuturor sistemelor juridice contemporane, inclusiv identificarea unor sisteme mixte.

Valoarea aplicativă a tezei poate fi privită sub două aspecte esențiale: în plan teoretico-științific, grație actualității temei investigate, trezește interesul teoreticienilor dreptului, în calitate de sursă științifică ce abordează într-un mod inovativ și pătrunzător tipologia dreptului și propune dezvoltarea în noi taxonomii juridice; în plan juridico-didactic, grație utilizării unui vast areal bibliografic, poate fi materializată ca sursă didactică utilizată de cadrele didactice în procesul de predare în cadrul cursului de teorie generală a dreptului pentru studiul sistemelor juridice contemporane, precum și pentru cartografierea corectă a realității juridice.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele intermediare, ideile inițiale, împreună cu concluziile și recomandările studiului au fost valorificate și aprobate în cadrul intervențiilor la conferințe științifice naționale și internaționale, precum și prin publicarea articolelor științifice în reviste specializate, acreditate, fapt ce a contribuit la îmbogățirea cadrului teoretic autohton. Elementele de noutate desprinse din cercetare sunt utilizate în procesul de studii la predarea disciplinei Concepte Fundamentale ale Teoriei Statului și Dreptului în cadrul Facultății Drept, ULIM.

ANNOTATION

Rusnac Veronica. “Typology of contemporary legal systems”. Law Doctoral Thesis;
Specialty: 551.01 - General Theory of Law, Chisinau, 2023.

Structure of the thesis: Introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 231 titles, 169 pages of basic text. The results obtained are published in 9 scientific works, the total volume of publications on the topic is 5,2 a.s.

Key words: typology, classification, legal system, legal family, mixed legal system, legal typology, typology of legal systems

Field of study: General theory of law.

The purpose and objectives of the thesis. The purpose of the doctoral thesis is the complex research of the typology of contemporary legal systems from the perspective of the general theory of law, for the identification of doctrinal deficiencies and the problems related to its theoretical foundation, the conceptualization of the phenomenon in general and in particular, through the elucidation of the current criteria and trends of classification.

Research objectives: legal doctrine research to identify existing opinions, theories and concepts related to typology; the methodological foundation and exegesis of the concepts of classification and typology, followed by the definition of the typology of legal systems (as a process and as a result); revealing the systemic nature of law, by defining and outlining the concept of “legal system” from the perspective of legal typology, with the clear highlighting of its content, features and structure; identifying the essence, meaning and criteria of the concepts used in the typology of law (legal family, legal tradition, legal order) and their delimitation from the field of the legal system concept; identifying the place and role of early and contemporary legal classifications within the general theory of law and comparative law; the disclosure of atypical legal systems and the substantiation of the concept of “mixed legal system”, together with the exemplification by some ideal types of law, close to the classic vision of legal families.

The novelty and scientific originality of the obtained results is determined by the essence of the research, which represents a study that comprehensively approaches the legal system and the need for the typology of national legal systems, overcoming the classic division into legal families and is supported by the formulation of its own definitions, intended to fortify and complement contestable aspects in the field of law theory, as well as the proposal of distinct taxonomic units, configured in mixed legal systems.

The obtained results that contribute to the solution of an important scientific problem consist in substantiating the conceptual framework of the typology of contemporary legal systems, having the effect of highlighting the methodological criteria of typology, together with demonstrating the existence of atypical legal systems and exposing some original definitions and visions, in order to comprehensively approach typology of law in the context of legal globalization.

The theoretical significance consists in the formulation of own definitions for the concepts “legal system”, “mixed legal system” and “typology of legal systems”; the theoretical highlighting of the components of the legal system, for a future typology; the exemplary proposal of ideal types of law, which allow the allocation of all contemporary legal systems, including the identification of mixed systems.

The applied value of the thesis can be viewed under two essential aspects: in a theoretical-scientific plan, thanks to the topicality of the investigated topic, it arouses the interest of legal theorists, as a scientific source that approaches in an innovative and penetrating way the typology of law and proposes the development of new taxonomies legal; in legal-didactic plan, thanks to the use of a vast bibliographic area, it can be materialized as a didactic source used in the teaching process in the general theory of law course for the study of contemporary legal systems, as well as for the correct mapping of legal realm.

Implementation of scientific results. The intermediate results, the initial ideas, together with the conclusions and recommendations of the study were capitalized and approved within the interventions at national and international scientific conferences, as well as through the publication of scientific articles in specialized, accredited journals, a fact that contributed to the enrichment of the local theoretical framework. The new elements derived from the research are used in the study process for the teaching of the Fundamental Concepts of the Theory of the State and Law within the Faculty of Law, ULIM.

АННОТАЦИЯ

Руснак Вероника. «Типология современных правовых систем».

Докторская работа в области права; Специальность: 551.01 - Общая теория права, Кишинэу, 2023.

Структура работы: Введение, три главы, общие выводы и рекомендации, библиография из 231 наименований, 169 страницы основного текста. Полученные результаты опубликованы в 9 научных работах, общий объем публикаций по теме составляет 5,2 а.л.

Ключевые слова: типология, классификация, правовая система, правовая семья, смешанная правовая система, правовая типология, типология правовых систем.

Область исследования: Общая теория права.

Цель и задачи диссертации. Целью докторской диссертации является комплексное исследование типологии современных правовых систем с позиций общей теории права, для выявления доктринальных недостатков и проблем, связанных с ее теоретическим обоснованием, концептуализацией явления в целом и в частности, путем выяснения современных критериев и направлений классификации.

Задачи исследования: исследование правовой доктрины для выявления существующих мнений, теорий и концепций, связанных с типологией; методологическое обоснование и толкование понятий классификации и типологии с последующим определением типологии правовых систем (как процесса и как результата); раскрытие системного характера права путем определения и выделения понятия «правовая система» с позиций правовой типологии, с четким выделением ее содержания, особенностей и структуры; выявление сущности, значения и критериев используемых в типологии права понятий (правовая семья, правовая традиция, правопорядок) и отграничение их от поля понятия правовой системы; определение места и роли ранних и современных юридических классификаций в рамках общей теории права и сравнительного правоведения; раскрытие нетипичных правовых систем и обоснование понятия «смешанная правовая система» вместе с экземплификацией некоторыми идеальными видами права, близкими классическому видению правовых семей.

Новизна и научная оригинальность полученных результатов определяется сущностью работы, которое представляет собой исследование, комплексно подходящее к правовой системе и необходимости типологии национальных правовых систем, преодолещающее классическое деление на правовые семьи и подкрепленное формулирование собственных определений, призванных укрепить и дополнить спорные аспекты в области теории права, а также предложение отдельных таксономических единиц, сконфигурированных в смешанных правовых системах.

Полученные результаты, способствующие решению важной научной проблемы, заключаются в обосновании понятийных основ типологии современных правовых систем, имеющих эффект выделения методологических критериев типологии, а также в демонстрации существования нетипичных правовых систем и выявлении некоторых оригинальных определений и видении, чтобы всесторонне подойти к типологии права в условиях правовой глобализации.

Теоретическая значимость состоит в формулировании собственных определений понятий «правовая система», «смешанная правовая система» и «типология правовых систем»; теоретическое выделение компонентов правовой системы для будущей типологии; образцовое предложение идеальных видов права, позволяющих выделить все современные правовые системы, в том числе выявить смешанные системы.

Прикладное значение диссертации можно рассматривать в двух существенных аспектах: в теоретико-научном плане, благодаря актуальности исследуемой темы, она вызывает интерес у теоретиков-правоведов, как научный источник, предлагает разработку новых таксономий права; в дидактическом плане, благодаря использованию обширной библиографической части, может быть материализована как дидактический источник, используемый преподавателями в учебном процессе по курсу общей теории права для изучения современных правовых систем, а также для правильного отображения правовой действительности.

Внедрение научных результатов. Промежуточные результаты, первоначальные идеи вместе с выводами и рекомендациями исследования были обобщены и одобрены в ходе выступлений на национальных и международных научных конференциях, а также путем публикации научных статей в специализированных, аккредитованных журналах. Новые элементы, полученные в результате исследования, используются в учебном процессе для преподавания фундаментальных понятий теории государства и права на юридическом факультете ULIM.

RUSNAC VERONICA

TIPOLOGIA SISTEMELOR JURIDICE CONTEMPORANE

Specialitatea 551.01 Teoria generală a dreptului

REZUMATUL tezei de doctor în drept

Aprobat spre tipar: 31.07.2023

Tipar digital

Coli de tipar:

Formatul hârtiei 60x84 1/16 Hârtie ofset.

Tiraj 50 exemplare

Comanda nr. 223

Tipografia SRL „Rucan Invest”
Str. V. Pârcălab nr. 52, Chișinău MD-2012